

GRATIS KULTURMAGASIN

NUMMER 4 • 2017

WWW.KULTURVINKELN.SE

KULTURVINKELN

Rockande sommar

Mustasch och Dee Snider underhöll på U Rock

Mens för alla

Teater Tamauers föreställning avdramatiserar den kvinnliga kroppen

Hällristningar då och nu

Vad säger historien oss och vad berättar vi för framtiden?

Kultur • Musik • Teater • Festival • Arrangemang • Bild

På vandring bland kulturskatter, byggarbetsplatser och synliggjorda osynligheter

Självreflektionsappen frågar mig hur det är att vara vuxen och det enda svar jag kan komma på är: "bättre än alternativet". För trots stress, räkningar och skatt som ska betalas är vi nog alla överens om att det är bättre att vara en självständig individ än att vara beroende av våra förmyndares goda vilja. För den där gudomliga friheten folk pratar om att man har som barn är nog, när man tänker efter, bara ett påfund som allt för glömska vuxna kan komma på. Så trots att jag, i likhet med vad Ronnie Berg konstaterar på sidorna 16-17 inte är 20 längre är jag ganska nöjd med den ålder jag uppnått och den faktiska frihet detta innebär. Såsom att kunna välja själv även om de val man ibland gör kan visa sig bära på snopna överraskningar; ett exempel på detta får vi i Big Papas krönika på sida 15 där han berättar om sin hektiska vår som kom att handla om att ta till vara på en kulturskatt.

Ett annat kulturellt arv värt att bevara är hållristningarna och på sidorna 8-10 fördjupar vi oss i dessa med hjälp av Britta Lindgren Hyvönen, arkeolog och etnolog vid Västerbottens museum. Vad är det egentligen de vill berätta för oss? Vi försöker även med hjälp av museets avdelningschef för undersökningar och samlingar, Åsa Stenström, reda ut vad det är vi idag efter oss till eftervärlden (sidorna 11-14).

Innan jordens sista dygn är här hinner vi dock på sidan 5 även besöka Profilteatern och på sidorna 18-19 besöker Torbjörn Vikström och Bernt Lundqvist festivalen U Rock. Detta medan Sally Steampunkers på sidorna 20-21 fortsätter sin spaning genom musikvärlden.

På sidorna 28-30 går vi därefter på

stadsvandring i staden mellan byggena, residensstaden Bottenköping som, likt en baby som försöker gå innan den lärt sig krypa, drar igång bygge efter bygge utan att verka ha en tanke på att avsluta något av dem.

På sidorna 26-27 reder Emelie Klein ut vad som kännetecknar genren satir och Ronnie Berg ger ett illustrativt smakprov. Detta medan d'Artagnan på sidan 24 funderar över den nya censuren och på sidan 25 reder vår fysikstudent Sandra Mattsson ut vad osynlighet egentligen är för något.

Ur osynliggörande kan inte sällan kreativitet födas och några som visade på detta var de konstnärer som i industrialismens Paris trotsade det konstnärliga etablissemangen och startade den impressionistiska rörelsen. På sidorna 36-39 gör våra fotografer Bernt Lundqvist och Peter Lindqvist en djupdykning i denna konststil och vi reder tillsammans med Ann-Catrine Eriksson ut vad det var dessa konstnärer ville säga med den konst som idag väcker mer nostalgi än vad som kanske var tänkt från början.

Detta och mycket annat hittar ni i det här numret av Kulturvinkeln, trevlig läsning!

ELIN LARSSON
REDAKTÖR

FOTO: IDA RENSTRÖM

Innehåll i detta nummer:

4. Serier, Krumeluren & Umenejdens Skrivare inspirerar • 5. Tankeväckande absurditeter • 6. Den märkliga drömmens ö • 8. Konst, språk och ritual
11. I samtiden för framtiden • 15. En hektisk vår • 16. Inte tjugo längre
18. Magnifik rockfest • 20. På spaning med Sally • 22. Anden i maskinen
23. Efterlängtdad uppföljare • 24. Den nya censuren • 25. Osynligheten genomskådad • 26. Satir - genren som är ständigt aktuell • 28. Staden mellan byggena
31. Full fart under festivalsommaren • 32. Min första kväll med mens
33. Mensen tar revansch • 34. Två steg fram och ett tillbaka • 36. Impressionism

REDAKTION KULTURVINKELN

Redaktör och ansvarig utgivare:
Elin Larsson

Redaktion:
Elin Larsson, Bernt Lundqvist,
Marlene Holmgren, Ronnie Berg,
Anders Lundkvist m.fl.

Skribenter i detta nummer:
Elin Larsson, Ulla-Märta Westman,
Peter Lindqvist, Mikael "Big Papa"
Bergström, Ronnie Berg, Torbjörn
Vikström, Sally Danielsson, Sandra
Mattsson, Emelie Klein

Fotografer i detta nummer:
Bernt Lundqvist, Ida Renström,
Ulla-Märta Westman, Mikael "Big
Papa" Bergström, Lars Berggren,
Ronnie Berg, Sally Danielsson,
Peter Lindqvist

Övriga medverkande:
Tina Vesterlund, Hanna Rindeskog,
Jani Perkiö

Foto omslag:
Bernt Lundqvist

Sättning och produktion:
Peter Öberg

Tryck: Tryckeri City, Umeå 2017

Distribution:
Magasinet distribueras på
välsorterade platser runtom i Umeå
med omnejd samt som pdf via
www.kulturvinkeln.se.

*Kulturvinkeln produceras av
Kulturens Bildningsverksamhet i
samarbete med Kulturföreningen
Kretsen och finansieras med stöd
av Arvsfonden.*

*Kulturvinkeln är en politiskt och
religiöst obunden tidning helt
inriktad på kultur.*

Kontakt: info@kulturvinkeln.se
www.kulturvinkeln.se

KULTURVINKELN

I detta nummer av Kulturvinkeln kan du bland annat läsa om hållristningar, vi reflekterar även över vad vi idag lämnar kvar till eftervärlden (sidorna 8-14).

PRODUCERAS
MED STÖD FRÅN

Koppen

av Tina Vesterlund

Livet enligt Sophia

av Hanna Rindeskog

Sommartorkan

Motivationen, självbilden och självförtroendet bröt sig in i det hjärnkontor där sommarstiltje rådde. I den olägenhet där ohyran var obetald vittjade de arkivskåp på överksamhetsberättelser, länsade ordförandet och stack från den björkarnas stad där de oskrivna bladen snart skulle börja falla och allt som fanns kvar var osäkerheten och det dåliga samvetet.

REDAKTIONEN

FOTO: MAGNUS ÅSTRÖM

Tankeväckande absurditeter

Profilteatern skildrar Jordens sista dygn

Svensk teater vilar på ett tungt realistiskt arv, det är Strindberg, följt av Bergman, följt av Norén. Och inte för att denna teaterns motsvarighet till mastodontfilmen per automatik är så tråkig som det ofta påstås men med detta i bagaget känns Profilteatern inte sällan som en frisk fläkt. Här ges plats för de nyare och mer experimentella grepp som teatern som konstform kan erbjuda men kanske allt för sällan faktiskt erbjuder.

Som självklara exempel kan nämnas "En kvinna i svart", eller den senaste bland skräckföreställningarna, "Utbrott". Därutöver finns även de interaktiva mordhistorier som blivit ett återkommande tema på teatern. Med uppsättningar som "Om nu kärnfamiljen är så jävla fet – varför behöver den då så mycket propaganda?" och "Ursäkta, skulle ni kunna svälta lite tystare, vi försöker faktiskt skapa lite ekonomisk tillväxt här borta!" tar Profilteatern dessutom ett grepp om dagens politiska teater och det är

i denna kategori som "Jordens sista dygn" landar. Tematiskt liknar den "Ursäkta, skulle ni kunna svälta lite tystare..." men till skillnad från dennas argumenterande och realistiska format spelar man här på det absurda, ett välkommet brott mot den idag allt vanligare tendensen att försöka göra teater till diskussionsunderlag vilket därmed ofta får till följd att teatern skriver publiken på näsan och varken litat på dennes förstånd eller föreställningens förmåga att stå på egna ben.

I "Jordens sista dygn" tas vi med på ett teateräventyr förlagt till en dystopisk tid där människans obryddhet inför sin oömma behandling av jorden och dess tillgångar drivit vår planet mot undergångens rand. I centrum för handlingen står apan, grisen och hunden som för en hätsk diskussion kring om de ska försöka förvarna – och därmed kanske lyckas rädda – människan eller om det bästa snarare vore att låta mänskligheten betala sitt pris. Apan och grisen, som i alla år lidit under

människans tyranni, ställs mot den gentemot vår art ständigt lika trofasta vännen – hunden. Men när de uråldriga, jordens skapare, uppenbarar sig visar sig det hela handla om något långt mer komplicerat än människans vara eller icke vara, och plötsligt hänger allt på vår egen beslutsamhet och förmåga till förändring.

Det är en föreställning som ger ett skönt avbrott från det realistiska men som ändå, eller kanske just därför, väcker tankarna kring de aktuella frågor som behandlas. Skulle vi till exempel vara beredda att förändra allt i vår livsstil om världen hängde på det?

Nämnas bör även Ulla Karlssons scenografi som är en pärla i sig och som ger föreställningen ytterligare en dimension. Det är skarpa kontraster mellan det mörka realistiska och det ljusa absurda och det ger föreställningen en helhet som gör den både tänkvärd och minnesvärd.

ELIN LARSSON

UMENEJDENS SKRIVARE INSPIRERAR

UMENEJDENS SKRIVARE

Umenejdens skrivare är en förening för skrivarentusiaster oavsett förkunskaper och kunskapsnivå. Den huvudsakliga verksamheten finns i Umeå men föreningen är öppen för alla som gillar att skriva oavsett var i landet man bor. Bland annat anordnar föreningen skrivartäffar, studiecirklar och ger även ut medlemstidningen Skrivlustan fyra gånger per år. Mer info finns på hemsidan www.umenejdensskrivare.se. Det går även att skicka frågor till umenejdensskrivare@gmail.com.

Frihet är olika för så många. Kanske är det för någon att sitta på balkongen och dricka sitt morgonkaffe för första gången sedan vinterhalvåret.

För någon annan är det att sitta i solen och bara få vara.

För andra är det att vandra ute i naturen utan snöhinder och is, att se vårens första blomma. Stå på stranden vid en sjö eller ett hav och titta ut över vattnet och låta tankar sväva fritt.

Det är också en frihet.

Eller bli frisk igen efter en längre tids sjukdom.

Hitta en lägenhet, att få ett jobb.

Att veta att man har någon.

Frihet är så mycket.

Vad är frihet för

dig? Skriv och berätta.

ULLA-MÄRTA WESTMAN

MEDELEMSANSVARIG
OCH CIRKELLEDARE
UMENEJDENS SKRIVARE

Den märkliga drömmens ö

På färd i en enkel eka över dimmornas sjö
Ett län i Kärvheten, ett främmande land
Någonstans nära nu skulle ekan nå världskanten
störta ner i mörka djup till allehanda hemska väsen
Den drömmande fruktade att den strand han sökte
inte hade någon sand
bara myrmarker
till synes i det oändliga
Hotande att dra en ner i det sura vattnet
begrava och konservera
där ingen skulle finna

En ö framträdde ur dimmorna som nu tycktes skingras
Äntligen fastland, tänkte den drömmande
En ö med ett sällsamt monument
uppe på en sockel var renhorn placerade
i en närmast kultisk sammanställning
Som en uråldrig sed fallen i glömska
hedrande närvaron av himmelska kroppar
Måne och sol
i denna dygnslösa tid eller otid
det var svårt att avgöra

Fanns denna ö utanför tiden?
Utanför det kända rummet?
Var befann han sig då, när han landsteg denna ö och band
fast sin eka mot en björk. I Orimligheten hade han anlänt
men ville för den sakens skull utforska ön. Efter att ha gått
upp mot det centralt placerade monumentet upptäckte
den drömmande att han varit iakttagen av en märklig figur.
Huvudbeprydd med renhorn och iförd klädedräkt av pälsar,
ett ansikte som liknade mer ett djurs än en människas. Den
drömmande hälsade och sade att den pälsklädde skrämt
honom varpå den underlige svarade att mången skrämts
inför de trakter där deras själ har sin hemvist.
– Min själs hemvist, menar du att jag är död?
– Inte än min vän, ett uppvaknande står dig nära och hur du
vaknar beror på hur du möter mina råd och hur du vill möta
dig själv.
– Men, genmälde den drömmande, var finns allting annat,
allt det som jag är van vid?

– Det är när det som varit nära blivit fjärran som det som
 varit fjärran kommer nära. Avstånd och närhet är inte så olik
 som man kan tro. De sammanstrålar här och nu, även om
 det kan tyckas som långt borta finns allt samlat inom dig. Du
 måste vara hungrig efter din resa. Se här, lite torkat renkött
 att stilla din mage med. Vi ska tillsammans göra denna plats
 mindre främmande för dej och du ska nog se att här råder en
 frihet som du sällan skådat, den vetter ut mot evigheten. Här
 kan du bygga din hemvist.

– Om det är något jag verkligen vill ha just nu så är det en
 rejäl bit mat, inte torkat renkött. Om du verkligen vill hjälpa
 mig så upprätta en hamburgerkedja. Jag vill ha en rejäl
 cheeseburgare, sedan vill jag tjäna ordentligt med pengar. Vi
 ska äta ett rejält skrovsmål sedan kan vi diskutera vad du kan
 göra för mig.

Den pälsklädde såg ner mot marken, tydligen uppgiven
 men svarade därefter:

– Om det är en cheeseburgare du vill ha så är det en cheese-
 burgare du ska få och en hamburgerkedja runt din hals.
 Ögonblickligen fick den drömmande en halskedja med
 stiliserade cheeseburgare i koppar runt sin hals och i handen
 höll den drömmande i en väldig cheeseburgare. Med ett djupt
 andetag, som om den drömmande tappat andan, vaknade han
 upp ur sin dröm.

Han sträckte sig efter ett glas läsk, som blivit lite avslagen,
 och tänkte:

”Vilken störd dröm jag hade.”

Drack ur läskan och fyllde glaset på ett nytt. Därpå lade han
 sig med en duns och somnade om.

Han skulle aldrig minnas sin dröm igen
 Aldrig landstiga denna ö på nytt
 Inte heller den pälsklädde skulle han återse
 Allt som bestod var hamburgerkedjan runt den vaknades hals
 En vacker dag ska den falla nedför världens rand
 Men fram till dess tjänar den vaknade sina pengar
 som ännu en av de som producerar skräp till mänskligheten.
 Avfall från dödade drömmar.

PETER LINDQVIST

KULTURVINKELN | 7

FOTO: PETTER ENGMAN, VÄSTERBOTTENS MUSEUM

Konst, språk och ritual

Vad säger hällristningarna oss idag?

De har överlevt sedan stenåldern och fortsätter att fascinera oss och väcka frågor, men vad kan vi egentligen lära oss av hällristningarna? Kulturvinkeln pratar med Britta Lindgren Hyvönen, arkeolog och etnolog vid Västerbottens museum som bland annat själv varit med och kartlagt hällmålningarna vid Högberget.

– Hällbilder finns på varenda kontinent så det är ett viktigt fenomen i en förhistorisk kontext. Här i Västerbotten och övriga Norrland har vi hittat hällbilder från åtminstone 4 000 f.kr. I södra Sverige tillhör

hällristningarna tiden från 1700-500 f.Kr. Hällristningar är ofta ristade på bergkanter som ligger vid älvar och sjöar, medan hällmålningarna oftast ligger på berg och bergskanter eller uppe i skogsmiljöer med branta stup, berättar hon.

Ett sådant område är hällristningsområdet i Nämforsen några mil från Sollefteå där man hittat uppemot 2 500 bilder.

– Mest är det båtar, älgar och människor. Det är de största formkategorierna.

Hällristningarna vid Nämforsen

finns omnämnda i en latinsk skrift från 1700-talet men det var först när man på 40-talet skulle bygga en kraftstation vid forsen som man såg till att dokumentera dem för att de skulle bevaras.

– De flesta finns kvar, det är bara väldigt små ytor som har offrats. Sen har man ju gjort fler dokumentationer senare och när Umeå universitet gjorde en ny dokumentation tillkom cirka 1000 bilder till som man inte kände till från första kartläggningen, berättar Britta.

Själv var hon med och gjorde undersökningar vid Högberget i Ångermanland under tre år i början

av 2000-talet och hon berättar om en upptäckt som hon själv gjorde under detta arbete.

– Det var en kväll när bara jag och en annan tjej jobbade. I vanliga fall var vi ett team men vi var kvar där av någon anledning och när vi kommit ner en halv meter i marken upptäckte vi en sten vid bergets fot och då blev vi så tjuriga och bestämde oss för att vi skulle ha upp den. Vi ville se vad det var på undersidan och då kom det två jägmästare så vi ropade till oss dem och frågade ”kan ni komma och hjälpa oss att vända på den här stenen?” De förstod ju väldigt lite vad vi skulle ha den till men när vi sen vände på stenen och såg den här fläcken eller färgen började vi bara skrika av glädje. Just då ringde det till en av de här jägmästarna så han svarade och sa bara ”du, jag kan inte prata nu för det verkar hända något helt fantastiskt här”. Han förstod nog inte riktigt varför vi skrek men det var en fantastisk upplevelse.

Stenen står nu på hembygdsområdet i Ramsle en bit från platsen där den upptäcktes. Den har inga figurativa hällmålningar men man ser att det är färg på den, så någonting har den använts till.

– Antingen har den ramlat ner från bergväggen eller också har man helt enkelt använt den för att måla på, eller kanske förberett färgen på den. Tack vare att den ramlat på en eldplats kunde man även ta kol från resterna av elden, kolet daterades till 3 790 f.kr, vilket ju är stenålder, berättar Britta.

Hon berättar att det på Högberget

finns fyra platser där man hittat hällmålningar.

– Dels den här stenen nere vid foten av berget, sen en bit upp finns det en terrass där det finns hällmålningar och högre upp finns det en älg alldeles vid ingången till en grotta och ännu högre upp, ett stort flyttblock med en hällmålning precis i nederkanten. Så de här fyra platserna måste ha haft stor betydelse för de som målade.

Många frågetecken och teorier

Vilken specifik betydelse platserna har haft är däremot inte lätt att säga men teorier finns det gott om.

– Vi har inga svar egentligen utan kan bara arbeta efter sannolikheter kring vad det skulle kunna vara och betyda. Det kan ha handlat om revirtänkande, att man med ristningarna velat markera att ”det här är vårt område”. Det kan ha varit platser som bara en enda familj har känt till eller också har det varit en större grupp människor som haft sina olika platser på det här berget. En annan teori är att det kan ha handlat om ritualer som hållits på de här platserna.

Men även om det inte finns några säkra svar kring betydelsen av vare sig platserna eller symbolerna hjälper de oss ändå att förstå förhistorien.

– Det vi lär oss är framförallt att man har använt ett bildspråk innan det traditionella skriftspråket skapades, men jag tror inte att det är så enkelt som att det bara är en tidigare motsvarighet till dagens skriftspråk utan jag tror även att platserna haft en stor betydelse. Jag

kan tänka mig att det kan ha pågått ritualer vid de här platserna och så vidare. Kanske när man tillverkade färgen till exempel, eller också kanske det var en stor händelse när man målade.

Britta berättar att man som arkeolog ofta även intresserar sig för antropologiska källmaterial och forskningsrön. – Man kan ju till exempel läsa om på vilket sätt olika naturfolk lever och levtt och se om man kan dra paralleller till dem. Man använder det som jämförelsematerial och funderar på om det skulle kunna vara så även här. Här har vi ju den samiska kulturen. Vi vet ju ingenting om etnicitet när det gäller de här bilderna, men det finns ju på väldigt många ställen i Sapmi.

Älgar, fiskar och bävvar

Även om man ser vad de föreställer så är det mycket som än så länge förblivit obesvarat när det gäller bilderna som målats eller ristats i bergen.

– Det är ju inte jättemycket som är lätt att utläsa, man får sätta det i relation till andra bilder som man har mer säkra teorier kring. Sen är det klart, vi vet ju att vattnet alltid har varit väldigt viktigt för människor på grund av fisket till exempel. Så vi har ju teorier om att hällbilderna handlar om något som haft betydelse för dem i vardagen. Fisken har varit jätteviktig som föda, älgen har också varit viktig och det är ju väldigt ofta människor och älgar man avbildar och det finns även fisk på sina ställen och en och annan bäver. Vid Finnforsberget utanför Skellefteå finns till exempel ganska många laxar avbildade.

Också här finns det en rad olika teorier kring hur man ska tolka bilderna, teorier som i mångt och mycket är besläktade med teorierna kring platsernas betydelse.

– Det känns ju som att det är det som är viktigt för vardagen och överlevnaden som man målar och ristar men även här finns det olika teorier. Det är ju ett jättestort forskningsområde. Vissa forskare tolkar det som konst och använder sig av konceptbegrepp för att försöka förstå medan andra tror att det är ett språk och sen är det vissa som tror att det har väldigt stor rituell betydelse, man har kanske velat tillbedja fisken eller älgen för god jaktlycka. Älgen och fisken har under alla omständigheter varit väldigt viktiga.

Ett annat stort frågetecken är hur hållristningarna och -målningarna kunnat överleva under så lång tid.

– Naturligtvis har det varit järnockra i färgen för att de vi funnit har ju alltid varit röda. Sen är det säkert något fett man använt för att röra ihop det, liksom blod och något ämne som gör att färgen stabiliserar sig, men det är ju otroligt att det finns kvar på så pass många ställen här uppe i Norrland. Det är flera tusen år gammal färg som fortfarande sitter kvar.

Britta berättar att målningarna och ristningarna till viss del haft ett naturligt skydd av de platser som de hittats på.

– På en del platser är de skyddade genom att det finns ett överhäng, alltså att berget går ut över dem så att de kanske inte har varit utsatta för fukt hela tiden, men jag har ju grävt vid sådana här hållmålningar och hela sommaren när vi var där och grävde kände jag på berget och det var fukt hela tiden och bara ett väldigt litet överhäng. Så jag kan inte säga riktigt vad som är orsaken till att de överlevt men klart är att man valt ut platser som har en speciell topografi.

Frågan är också om det överhuvudtaget var våra förfäders tanke att dessa bilder skulle överleva för all framtid.

– Det är ju en stor fråga. Det är klart, ristar du i berget så har du ju förstått att det kommer att sitta kvar, och att det kommer att sitta i många tusen år. Med målningarna är det däremot tvärt om, det är ju inte säkert att man visste att de skulle sitta kvar, de är ju ändå lite mer

FOTO: BERNT LUNDOVIST

förgängliga och man tycker att de ska kunna regna bort och det kan de ju ha gjort till viss del.

Ett bildspråk med dialekter

På vissa av platserna kan man även se att det offrats föremål. En sådan plats är Korpberget utanför Lycksele där man hittat ett flertal pilspetsar som numera finns i Västerbottens museums utställning om hållristningar.

– Det är inte ovanligt att man ser att det förekommit offer på de här platserna. På åtminstone tre platser i Norrland kan vi se att man lagt ner något framför hållmålningarna. Som pilspetsarna nedanför Korpberget, det är ju en typ av offer, så man förstår att själva platsen där bilden finns har haft stor betydelse. Men sen kan man även säga att det är såväl ett språk som ett konstuttryck. Det finns ju båda aspekterna i det här, och någon typ av språk känns det ju som att det är. Man vill förmedla något och man vill att andra ska förstå någonting utifrån de här bilderna.

Britta berättar att man dessutom kan se tydliga lokala skillnader i ristningarnas och målningarnas stilistiska utformning.

– Älgarna ser till exempel väldigt olika ut om man jämför målningar från Ångermanland och Jämtland. På vissa ställen finns älgfigurer som är betydligt mer stilistiska än andra. Vi brukar säga att det är som olika dialekter. Vid Norrforsen är de till exempel litet mer raka medan om man tittar på älgar vid Nämforsen så ser de mer naturalistiska

ut. De ser verkligen ut som älgar. Jag tror att det är mer en stilistisk grej, de kanske kände att de ville göra det på ett speciellt sätt för att det skulle se ut som deras egna älgar, eller också var det olika bomärken.

Om man jämför hållristningar från olika delar av Sverige märker man även tydliga regionala skillnader när det kommer till vad som avbildats.

– I södra Sverige finns det ju väldigt mycket hållristningar och hållbilder och det som slår en är att det är så olika språk, om vi kallar det språk. Bilderna vid Nämforsen visar att man levde på jakt och fångst, man hade inte börjat med jordbruk i någon större utsträckning. Hållristningarna i södra Sverige är däremot tillverkade i en miljö där man redan var jordbrukare. I Bohuslän kan man till exempel se oxar som drar vagnar. Det är helt andra bilder än de som finns här uppe. Nere i södra Sverige ser man även hästar men framförallt oxar.

En förklaring till att det finns fler hållristningar i södra Sverige menar Britta är att det funnits mer folk där.

– Men sen är det ju inte säkert att vi hittat allt som finns här uppe. Det kan väl vara detsamma nere i södra Sverige förvisso. Det kan finnas mer att hitta, det behövs fler inventeringar, man behöver gå omkring och söka på lämpliga platser som vi vet stämmer in topografiskt utifrån andra platser där vi hittat målningar. Vi kan inte säga riktigt om det finns mer här eller där men jag är övertygad om att det finns mer att upptäcka, avslutar Britta.

ELIN LARSSON

FOTO: BERNT LUNDOVIST

I samtiden för framtiden

Vad är det vi lämnar efter oss till eftervärlden?

Efter att ha fördjupat oss i hållristningarna vandrade tankarna vidare. Vad är det egentligen vi själva lämnar efter oss till eftervärlden? Sedan 1800-talet har vi kulturhistoriska museer som förvaltar vårt arv, så fullt lika mystiska som våra förhistoriska släktingar lär vi kanske inte bli, men för att försöka reda ut saken tog vi kontakt med Åsa Stenström, avdelningschef för undersökningar och samlingar vid Västerbottens museum.

Det var när industrialismen och urbaniseringen gjorde sitt intåg i samhället och jordbrukssamhället började förändras som engagerade personer började samla in de saker de tyckte speglade detta försvinnande samhälle för att på så sätt bevara det för framtiden.

– Det fanns ju förvisso kuriosakabinett redan på 1600-talet men det är insamlarna av jordbrukshistorien som är grundarna av det som under 1800-talet kom att bli mer utvecklade museer, så i princip alla kulturhis-

toriska museer har någon grund i industrialiseringens intåg och den förändring det innebar för jordbruket. Västerbottens museums föregångare var till exempel en fornminnes- och hembygdsförening, som grundade friluftsmuseet Gammlia där man började samla jordbrukets byggnader och föremål. Det första huset, Sävargården, flyttades till museiområdet 1921.

Mycket har hänt sen dess, idag samlar man inte bara på betydligt mycket mer än de hus som inledde museets framväxt utan även sättet man samlar på har förändrats.

– Det gäller att inte samla för mycket. Våra föregångare samlade kanske 30 symaskiner för de ville bevara det som de tyckte var på väg att försvinna och då tog man i lite i överkant. Nu måste vi gallra en del och ge bort några av våra 30 symaskiner till andra museer som kanske inte har någon. Förr var det viktigt att "det här är berättelsen kring just det här insamlade föremålet", det är det fortfarande, men om man tar mobiltelefonen som exempel så finns det ju fantastiska berättelser kring

tusen om inte miljoner mobiltelefoner eller vad användningen av mobilen gjorde med människan när den kom, så vi kan inte samla en mobiltelefon för varje berättelse. Istället kanske vi samlar en eller några olika mobiltelefoner, men inte 5 000, och mängder med minnen och berättelser istället. Man måste också tänka smart inför framtiden, framförallt med tanke på den framtida museipersonalen, tänker vi dumt nu så fyller vi våra arkiv och det ska vi inte göra utan vi måste se till att det finns expansionsutrymme i arkiven för framtiden.

Idag finns därför väldigt bestämda riktlinjer kring vad som samlas in, och utöver att det insamlade ska ha en anknytning till Västerbotten ska det även ha en historia.

– Det ska vara saker som berättar om Västerbotten på ett eller annat sätt. Idag är det berättelsen som man knyter till föremålet som ger det betydelse. Så var det inte förr, då var föremålet i sig det viktiga. Istället för att samla in 100 kaffekoppar, kanske vi idag samlar in 1 kopp som har en speciell berättelse

från en person, men sen kan 100 andra personer ha 100 andra berättelser och minnen om en kaffekopp och då samlar vi de berättelserna men inte kopparna. Så ett föremål kan, istället för att bara ha en berättelse, få flera personers berättelser knutna till sig. För berättelser kräver inte samma fysiska lagringsutrymme som föremålen.

För att spara plats lagrar man idag allt mer handlingar, såsom texter och bilder, digitalt och det arbetas även med att föra över gamla pappersdokument till de digitala arkiven.

– Det tar mycket mindre fysisk plats. Vi har ett fantastiskt fotoarkiv och idag tas det ju nästan bara digitala bilder. Vi håller även på att digitalisera det gamla fotoarkivet. Vi har ungefär 4 miljoner bilder i fotoarkivet som betas av sakta men säkert så att de ska vara sökbara på nätet för tillgängligheten är också en mycket viktig aspekt.

När det gäller de digitala arkiven är en annan aspekt förmågan att hålla dem uppdaterade med den senaste tekniken.

– Det är ju en otroligt viktig fråga för hela arkiv- och museisektorn. Man måste ha jättetydliga migreringsplaner när gamla system försvinner och nya kommer in så att du hela tiden kan vara med och migrera till det nya systemet.

En annan typ av arkiv som återkommer när Åsa berättar är föremålsarkivet i Hörnefors, eller klimatarkivet som hon kallar det.

– Det är ett arkiv där vi har ett antal rum där vi kan styra klimatet så att det håller en viss temperatur och en viss luftfuktighet för att materialen ska hålla så länge som möjligt. Vi har ett evighetsperspektiv på de saker vi tar in i museet, det vi tar emot lovar vi att vi ska försöka bevara så länge det bara går. Vissa saker förfaller av sig själva men vi förlänger processen så långt det går. Alla typer av plaster är till exempel knepiga för de sönderfaller så de måste stå kallt. Vi har även ett rum för metaller där man också behöver ha det lite kallare men absolut inte fuktigt för då rostar föremålen. Det är sådana saker man kontrollerar.

Det demokratiska museet

Under tiden som vi pratar visar Åsa oss runt i museets Umeåutställning och vi kommer till ett tittskåp där ett myller av prylar trängs med varandra.

– Det är många studiecirkel som kommer hit och tittar för att få inspiration till skrivande av sina livsberättelser. Det är mycket 50-tal i den här monter och många äldre har varit här och inspirerats och delat med sig av minnen, bland annat finns det några nylonstrumpor och många äldre damer har berättat om när de här nylonstrumporna kom. Då hade damerna dem på dansen som de åkte på, sen fick de ibland skjuts hem på moped och då brukade strumpbyxorerna frysa fast på benen när det var vinter för att det var så väldigt kallt. Så det var lite smärtsamt att få av sig dem när man kom hem. Man fick vänta tills de hade tinat.

Men det är inte bara äldre som har glädje av tittskåpet, även yngre besökare har fascinerats över innehållet. Vi tittar på en huva som ser ut att kunna blåsas upp och Åsa berättar:

– Vi hade en barngrupp här för ett tag sedan och då var det någon som trodde att det var en rymdhuva som man hade när man skulle åka i rymden men det är en hårtork. Ett annat barn vi hade här uppe undrade över en skrivmaskin och när vi förklarade hur den fungerade utbrast han: ”WOW! Det är som en dator fast den skriver ut på en gång!”

Just att det ska finnas något för alla är en viktig aspekt menar Åsa. Hon berättar att de just nu har mycket från 1800-talet men även från 1950-talet och slutet av 1900-talet, men att det är när man kommer in på 2000-talet som det börjar saknas föremål.

– Vi skulle ju vilja ha liknande prylar som de vi redan har, men från idag, så att de som är yngre också kan komma hit och minnas de här sakerna och känna igen sig. Det ska inte bara kännas nostalgiskt utan det ska också kännas viktigt och aktuellt idag. Framförallt vill vi ha saker som betytt mycket, som man använt så mycket att de blivit slitna och som har en historia som vi kan berätta vidare. Ofta är ju det vi får erbjudande om att ta in i samlingarna sådant som folk hittat i sina förråd och som har stått så länge att det tappat bort sin historia. Då blir det tyvärr inte heller intressant för museet.

Men det är inte bara alla åldrar som ska kunna känna sig hemma på museet. Ytterligare en aspekt är mångfalden.

– Vi har en monter som vi kallar för minnesbehållaren där museibesökare

kan lämna in förslag på föremål som de tycker att vi ska spara för framtiden. Vi är ju intresserade av minnen och berättelser från alla i Västerbotten så den här montern har varit jätterolig att arbeta med. Här har vi fått in berättelser som vi annars inte hade fått in eftersom folk kanske inte vetat att museet samlar på den här typen av föremål. Det som är viktigt här är framförallt att vi vill jobba demokratiskt med människor så att de kan påverka historieskrivningen. Det vi samlar in idag ska kunna berätta historien om hur det är idag för framtida generationer. Det finns ju strukturer i samhället och i historien som har styrt förutsättningarna för hur människor lev, men alla individer har sina rygsäckar och sitt bagage som påverkar hur de upplever sin samtid och därför är det otroligt viktigt att få in en så bred bild som möjligt till museets samlingar.

En annan metod att samla in berättelser på är att låta personer svara på frågelistor kring olika teman.

– Just att föra dialog och jobba med alla som är intresserade av att vara med och även de som inte trodde sig vara intresserade av att vara med, har varit viktigt för oss. Vi har varit väldigt offensiva och bjudit in människor som kanske inte alls visste att deras historia var intressant för ett museum. Folk har ofta en förutfattad bild av att museerna bara jobbar med gamla saker men vi samlar ju i vår samtid och i det som händer här och nu.

Soptippar och gruvnäring

Vi kommer in på vilka spår vi lämnar efter oss ute i naturen. Någon motsvarighet till hållristningarna är svår att hitta.

– Vi är dåliga på att nyttja naturen på det sätt som våra förfäder gjorde, så det man kommer att se i naturen är kanske sådant som våra förfäder lämnade efter sig på 1800-talet och tidigare. Jag pratade med mina kollegor om vilka spår de trodde att vi skulle kunna lämna efter oss och de hade en väldigt dystopisk bild, av att det bara blir miljöförstörelsen som kommer att synas. Det kommer säkert att finnas mycket tungmetaller och radioaktiva avfall som man kan hitta i marken. Sen lämnar vi ju mycket spår i landskapet genom gruvbrytningen och exploateringen och det är något vi kommer att se spår av i våra fjällmiljöer långt in i framtiden.

Det har ju blivit enorma miljökonsekvenser och ingrepp i landskapet som inte skulle ha blivit utan människans påverkan. Det är ett väldigt tydligt spår som vi lämnar efter oss även om det inte alls är något vackert eller bra.

I övrigt är det svårt att komma på vad det är för spår vi idag kommer att kunna lämna vidare i naturen till eftervärlden att förundras över.

– Det är ju svårt att säga om man tänker att människan inte hjälper till att bevara sin samtid för eftervärlden och om arkiven och museerna försvann. Det är ju sällan som man låter hus och annat stå och förfalla och lämna spår. En rivning idag är ju inte vad den var förr utan det försvinner väldigt mycket. Jag tror inte att man kommer att förstå hur det man rivit har sett ut om man byggt nytt på platsen efteråt, inte utan arkivmaterial som fotografier eller ritningar.

Det arkeologerna kan se från förhistorien idag är stolphål efter stolpar som man byggt upp en vägg eller ett hus kring och även om inget material finns kvar ser man att jorden är omgrävd och var det varit en kokgrop eller var det funnits en härd och det går att se var det varit stenar vilket gör att de kan få en ganska bra överblick över hur hus har sett ut.

– Men idag bygger man ju på helt andra sätt och vi har inga härdar eller kokgropar. Så förmodligen är det inte så mycket man kommer att kunna se om vi säger att vi lägger ner allt och låter bli att underhålla någonting. Det är ju därför museer är viktiga, i dem hittar man sin historia och där kan man gräva sig in i ett museiarkiv och hitta mycket material, säger Åsa.

Hon funderar vidare och kommer fram till att de tydligaste spåren kanske kommer att vara rester av soptippar.

– Dem måste vi ju ha spår av. Soptipparna är ju gigantiska och där är det också lager på lager på lager med grejer så där kommer man att hitta spår. Man kommer att hitta glas, olika metaller, föremål som är bortslängda av olika anledningar, mer eller mindre förmodade saker. Det är ju säkert intressant att gräva i om man vill lära sig mer om hur samhället såg ut förr. Hittar man en förhistorisk plats där någon slängt avfall så hittar man väldigt mycket spännande.

Ytterligare en sak och en möjlig motsvarighet till hållmålningarna som vi kommer in på är graffitikonsten.

– Det är ju något som kanske skulle kunna finnas kvar, inte jättelänge men ett tag. Det är ju färgen då som det handlar om. Vi är annars dåliga på att lämna spår efter oss om vi tänker att människorna bara skulle försvinna, då är det bronsålderns hållristningar som finns kvar men de är också lite hotade i och med miljöförstörelsen.

Även om Åsa ser problematiken i att graffiti ofta målas på ställen där husägaren inte vill ha den tycker hon att det är ett kulturfenomen som förtjänar mer utrymme.

– Jag hoppas att de platser där det varit tillåtet att måla finns kvar, för problemet är ju att det tidigare målats på fel platser. Vi fick ju vår museilastbil spraymålad en gång och det är klart att det inte är så kul. Men det är ju en konstform och ett kulturuttryck i sig som vi också ska bevara och vara rädda om. Jag tycker att det var väldigt bra när det fanns en stor yta i I20-skogen där det var tillåtet att måla vad man ville. Som etnolog ser jag graffiti som jätteintressant utifrån det mänskliga perspektivet - varför gör man det, hur, när, i vilket syfte och allt runt omkring. Det är ju jätteintressant. Men det måste förstås utföras på platser där det är ok för fastighetsägarna.

Samtiden med framtidens ögon

Att det vi lämnar efter oss har betydelse för hur eftervärlden tolkar vår samtid är Åsa övertygad om.

– Jag tror att man kommer tycka att vi varit ganska galna om det bara är miljöförstörelsen och spåren från gruvnäringen som syns i naturen. Bli graffiti kvar tycker man nog att det var färgglatt och spännande men utan skriftliga källor kommer man inte att förstå särskilt mycket. Det kommer nog att vara mycket tolkningar som florerar kring graffiti eller miljöförstörelsen. Men som den etnolog jag är hoppas jag ju att man någonstans, i något underjordiskt bergsforråd, ska kunna hitta bevarade skriftliga källor så att folk slipper sitta och tolka saker utan faktiskt kan läsa om vad som hänt var och varför. Jag är ju väldigt förtjust i våra skriftliga källor. Det fanns ju inte i Sverige när hållristningarna ristades, men oj vad vi hade varit glada åt att hitta en skriftlig källa som sa att ”jo, man knäckade i sten därför att...” och så har man det förklarat.

Även om människan i en teoretisk situation försvunnit över en tid och tappat bort kunskapen i dagens skriftspråk är Åsa övertygad om att just skriftkällor skulle underlätta mycket.

– Jag tänker att det måste finnas språkforskare som kan knäcka koden för vårt skriftspråk på samma sätt som vi knäckte koden för hieroglyferna till exempel. De hittade Rosettastenen där det stod samma sak skrivet på tre språk - hieroglyferna, demotisk skrift* samt gammalgrekiska - och då kunde man knäcka koden.

Än så länge kan vi dock med tillförsikt anförtra museer som Västerbotens museum ansvaret att förvalta vår historia såväl som vår samtid både för oss själva och vår framtid, ett uppdrag som Åsa ser som mycket betydelsefullt.

– Det handlar ju inte bara om att förstå vår historia utan även om att förstå vår samtid. Det vi gör idag är ju framtidens historia och samlar vi då inte berättelser från ett brett perspektiv blir den framtida historieskrivningen skev. Då blir det så som vi länge har haft det i skolor och historieböcker att det är de som haft makten och rikedomarna, det vill säga kungarna och männen, som dikterar historien och som man främst samlar föremål och berättelser kring och sen är det lite allmänt beskrivet om andra. Det är inte ok. Det har självklart funnits exempelvis fantastiska kvinnor och levnadsöden och berättelser från alla sociala skikt Det hade kunnat vara mycket bättre om man redan tidigare tänkt bredare och mer inkluderande. Nu måste vi tänka brett, för framtida historieskrivningar får inte vara så skeva som de vi har haft fram till idag. Och museerna behöver göra riktade insamlingar för att få samlingarna att bli demokratiska på riktigt.

Åsa menar även att de lokala museerna har stor betydelse som stöd för historieundervisningen i skolorna. – I skolan lär barnen och ungdomarna sig hur det var i Sverige och världen men hur var det då här på orten där de bor? Det kanske inte alls stämmer överens med hur det var i Stockholm, Frankrike eller USA. Det är ju olika historier och då kan museerna ge det regionala perspektivet. Därför har vi också ett otroligt ansvar att samla så många perspektiv som möjligt så att vi också kan förmedla så många perspektiv som möjligt och visa en bild av vad som är Västerbotten och att kunna säga ”det här är den här regionens historia”. Och även om du är helt nyanländ hit ska du ha möjlighet att känna att du också passar in och att du inte är ensam om att vara ny. Det handlar både om att förstå den tid vi lever i just nu men också om att förstå hur det varit förr och för framtiden att förstå hur det var idag, avslutar Åsa.

ELIN LARSSON

*Demotisk skrift är en vidareutveckling av hieroglyferna.

En hektisk vår

Hela vintern har jag haft på mig att förbereda inför våren och sommaren. Mycket har jag fått gjort under den mörkare årstiden, men min motorcykel står i skrivande stund fortfarande på mitt verkstadsgolv.

Men det finns såklart en anledning till att den får göra det: jag har de senaste åren kört en amerikansk motorcykel av märket Victory, ett märke som ägs och tillverkas av Polaris. Även Indian Motorcycles ägs av Polaris vilket har lett till att det uppstått en intern konkurrens om marknaden då båda motorcykelmodellerna är snarlika varandra. Nu efter 18 års tillverkning av Victory valde Polaris att satsa endast på Indian och slutade därför att tillverka Victory.

Den teknik och erfarenhet samt de satsningar Victory gjort flyttas därför nu till deras MC-broder Indian. Som Victory-fan föll jag självklart en tår då jag nåddes av beskedet. Jag hade ju alldeles nyss också blivit Selected driver vilket är jämförbart med märkesförare. Jag representerar Indian och Victory i min vardag sam-

tidigt som de kan nyttja min profil i reklam. Lite av en win-win helt enkelt och just därför kändes beskedet till en början lite extra trist.

Men när den värsta sorgen lagt sig såg jag också fördelarna. Victory har lagt ner miljarder på utvecklingen som nu istället kommer tas tillvara hos Indian. Priserna på våra hojar blir ju inte heller lägre då de slutat tillverkas. Helt plötsligt äger jag något min granne aldrig kommer kunna köpa nytt. Det finns något positivt med det mesta som händer.

I och med detta föddes även en idé, nämligen ”Polaris-en”, ett projekt och ett tack till Polaris för alla de tillverkade Victorymodeller som de tagit fram från 1998 till 2017. Motorbloggen BigPapa.se, som jag driver, har tillsammans med Umeå Terräng och Motor AB (Polaris) och Pauls Art & Design haft ett trevligt samarbete och nyskapat motorcykeln ”Polaris-en”. Vi har förvandlat en Victory Cross Country från 2011 till ett modernt konstverk. Det har varit ett senvinterprojekt som sakta tagit form och som hållit mig och

således även gumman vaken om nätterna. Man måste ju bolla med någon om alla idéer man fått då hjärnan producerat 100 procent galenskaper. Slutresultatet är en hoj som verkligen tar dig rakt ut på den oändliga iskorpan och vars skönhet nu täcker en del av jordskorpan.

Ett vinterhalvår har gått och nu äntligen står den där. Det enda som nu återstår är att den behöver putsas upp och dammas av nalta. Ytterligare en av alla mina drömmar har gått i uppfyllelse och ett senvinterprojekt är i land. En kulturskatt är bevarad och ett härligt nytt vårtecken får gnugga asfalten: Min Victory, som alltjämt är en ledande Polaris fylld av historisk mystik och oändlig framtid nu då den blivit en klassiker.

MIKAEL
"BIGPAPA"
BERGSTRÖM

WWW.BIGPAPA.SE

FOTO: MIKAEL BERGSTRÖM OCH LARS BERGGREN

Inte tjugo längre

Med festivalsäsongen i full gång och såna där vuxensaker som skatteåterbäring och semesterersättning medtaget i budgeten så tänkte jag att jag skulle påpeka en sak för er (oss?) som inte bara passerat tjugofem utan även trettio och kanske ett par till... *Vi är fan inte tjugo längre.*

Detta är mer än bara måncykelbaserad matematik, det är biologi och sånt där jobbigt oundvikligt. Jag kan ju mestadels tala för mig själv och närmast sörjande men det är ibland allt för tydligt att den odödliga ynglingen med uthålligheten att vaka i tre dygn och kroppen som kunde motstå rent ohemula mängder öl, vin och sprit, blandat eller var för sig, någonstans längs vägen förändrats till en ledbruten och bitter trettioplussare med taskig kondis, ömtålig mage och ett behov av att sova som nästan rivaliserar småbarns. Hur gärna vi än skulle vilja så är vi *fan inte tjugo längre.*

Med just festivaler i åtanke ställs vi inför det glädjande faktumet att vi har råd att inte bara behöva välja en utan vi kan åka på flera utan att behöva leva på nudlar i en månad efteråt eller panta burkar för att betala hyran. MEN ... och det är ett stort men här, istället så ställs vi inför en rad nya problem som vi bara för ett par år sedan aldrig ens skulle kunnat föreställa oss.

Ork – Även om vi har råd att åka på Sweden Rock, Hultsfred (eller vad de nu heter nu för tiden), Emmaboda, Way Out West, Roskilde och Rock Am Ring eller WGT... Vem orkar? I bästa fall ett par timmar på flygplats med halvpackade fotbollsalkisar och skrikande småbarn och i värsta fall två dygn i bil med tre eller fyra andra människor som trots sin normala skötsamhet verkar ha förträngt det där med deodorant och efter de första fyra timmarna helt plöts-

ligt har världens mest irriterande röster. *Vi är inte tjugo längre.*

Tid – Att vi plötsligt har råd med dessa utsvävningar hänger ofta samman med att en del av oss faktiskt klippt oss och/eller skaffat ett jobb som betalar antingen tillräckligt för att vi ska kunna spara ihop till event eller i fallet med dagens festivalpriser åtminstone kunnat ta ett lån för att ha råd. Problemet är ju att det inte är säkert att vi har tid av precis samma anledning: extrainsatta skift, jour, senarelagd semester... You name it, möjligheterna är många men de betyder lik förbannat samma sak. Det finns inte tid. Lägg sedan till att Mosh Pit-polaren kanske köpt hus, slipar altan eller är på husvagnsemester på Gotland med Headbangergänget, fyllkören jobbar extra på Volvo för att ha råd med en resa till Thailand i augusti och resten får inte tag på en barnvakt så här mitt i sommaren. *Vi är fan inte tjugo längre.*

Lust – Om man nu ändå skulle lyckas slita ihop tillräckligt många av det gamla gänget så uppstår frågan om vi egentligen vill. Jag menar, om det är ett sådant jobb att ens få till det, är det verkligen värt det? Tre dygn i tält för att varje morgon vakna bakis som en urtidsdrake efter en kväll bestående av en bråkdel av vad du brukar tåla, trängas i en minst sagt ohygienisk dusch bland tonåringar och tjugoföråringar som inte bara är oförskämt pigga utan också i obehagligt bra form. Detta medan man själv börjat gå på gym för att hålla sina slutkörde knän eller sin utslitna rygg något så när funktionella och den påsmygande ölmagen i schack – rehabgym i all ära men man blir inte sexig av det. Alternativet är att för hutlösa kostnader ta in på ett närliggande hotell och njuta av livets bekvämligheter som hotell-

frukost och badrum och medan man rakar eller sminkar sig i det blåvita ljustet från badrumslampan ställas inför faktumet att *du är fan inte tjugo längre.*

Så då får man väl till slut ställa sig frågan på allvar om det är värt det? Är det värt ett blåslaget ego och en utmatad kropp, ett hål i ekonomin och så där lagom ont i magen av alkohol och halvråa burgare av suspekt ursprung? Är det värt att trucka över halva Sverige eller längre för att se band som antingen är tio år yngre än en själv och känns lite suspekt att titta på eller börjar vara så gamla att du vid varje spelning förvånas över att ingen medlem dött än, allt för att försöka undvika den där jobbiga sanningen att varken *du eller de är tjugo längre?*

Ja för fan! Ovanligt optimistiskt för att vara jag kanske, men det spelar ingen roll om du är femton och går på din första spelning eller nittiofem och får rullas in på bår som sedan tippas upp i vinkel så att du kan se. Om du sover i ett lerigt tvåmannatält från Överskottsbolaget eller på ett kitschigt litet hotell med blommiga tapeter och organiskt odlat kaffe till frukosten. Vill du åka på festival och kanske se ett band sista gången innan trummisen upptäcker att han har varit död i fem år eller ta med barnbarnet för att se det nya stjärnskottet på metal-himlen, dina hjältars tronarvingar – gör det! Headbanga med skägget om skallen är kal, lacka rullatorn i tigerränder eller rosa och häng den full med scarves. Om du känner att det är värt det så är det värt det, det spelar ingen roll att du fan inte är tjugo längre.

RONNIE BERG

BITTER, LEDBRUTEN OCH
FAN INTE TJUGO LÄNGRE

FOTO: RONNIE BERG

Mustasch

Saxon

Dee Snider

Magnifik rockfest

U Rock sätter standarden

Det var sannerligen lyckade och ösiga konserter med stora världsband som ägde rum på Campus Arena den 1 juni i Umeå då rockfestivalen U Rock arrangerades för andra gången.

Under fjolårets premiär hade festivalen molnfri himmel och solen kunde värma över 3000 besökare och artister som Europe, D-A-D och Danko Jones. Siktet för 2017 års festival var satt ännu högre med en artistkaliber på världsnivå, såsom den legendariska rockikonen Dee Snider från Twisted Sister (US), heavy metal-legendarerna Saxon (UK), bluesdrivna hårdrocksfavoriten Graveyard (SE), och folkära Mustasch (SE).

Detta år var solen mer sparsam. Mörka moln, duggregn, regn och hagel var något jag fick känna på under en mindre trivsamt färd på MC:n till U Rock. Men ändå dramatiskt och stämningsfullt passande för kvällens tema på något vis – "stormen före stormen"! Vid ankomsten var ändå solen framme igen vilket medförde ökat humör liksom ökad rocklust.

Jag började gå mot den megastora konsertscenen under "olycksbådande" fast imponerande mörkgula moln som bara uppstår så här års. Till höger om mig tornade åkattraktioner och tom-bolas upp som överraskande element i samband med rockfestival, följt av en Langos-matvagn och ett glatt gäng norrifrån med ett svart mattält där wok och barbeques serverades. Lite synd

var det att det inte serverades kaffe på festivalområdet. Efter ett tag kom dock alkoholfritt öl till barerna. Däremot dök det aldrig upp några öronproppar vilket blev lite jobbigt.

En bit längre fram låg scenen vars gigantiska proportioner endast kunde mäta sig med dem som världsartister uppträder på. Publikalet var uppdelat i några få sektioner, ett måste för att trycket inte skulle bli för starkt för dem längst fram. Diagonalt till höger om scenen låg den upphöjda VIP-sektionen med tält, soffor, soffbord, kristallkronor och barer.

Bakgrundsmusik spelades alltmedan fler och fler besökare strömmade in för att invänta det första bandet som skulle kicka igång det hela, svenska Mustasch. Ingenting att klaga på där inte! De höll stilen till alla fans förtjusning. Stämningen var ösigt rockig och samtidigt städat och lugn med många glada miner då många kunde sitta och njuta av mat och dryck under den då gyllene försommarsolen. Mellan akterna jobbade tekniker metodiskt och följsamt på att förbereda inför nästa band under passande låtar av discjockeys och ljudtekniker.

Näst på tur stod bandet Graveyard, även de från Sverige, som också levererade med sina sköna rockblues-tongångar och "vibes".

Ett efterlängtat återseende uppstod enligt publikens jubel att döma när sedan Dee Snider anträdde scenen klädd i vitt, svart och guld. En cool

svartklädd basist med tuffa dreads utmärkte sig även vid hans sida och ett "rockerboy/rockergirl"-tema fullbordades framför mig.

Hans nya låtar imponerade starkt med ny modern ljudbild, något han själv även verkade nöjd med då han talade om för publiken att han nu kunde framföra nya låtar och covers eftersom han inte är med i bandet Twisted Sister längre.

Ett meddelande hade hörts innan Dee Snider dök upp på scenen att han skulle signera skivor och dylikt i merchandisetältet efter uppträdandet. Jag gick själv dit efteråt och väntade i autografkön där papper av alla dess slag blåstes av borden på grund av en smärre storm som uppdagades, men något regn kom aldrig. En mycket lång kö kom att bildas bakom mig allteftersom hans konsert led mot sitt slut. Många kom och köpte hans skiva för att sedan ställa sig i signeringskön. En engelsktalande man från Dee Sniders "crew" kom och förberedde det hela varefter Dee Snider själv dök upp med en sympatisk attityd och ett glatt leende. Kvällen avslutades därefter av heavy metal-bandet Saxon från Storbritannien som rockade igång alla under festivalens final.

U Rock 2017 rockade verkligen stort, kraftfullt och magnifikt och vi ser alla fram emot U Rock 2018.

TORBJÖRN VIKSTRÖM

Saxon

Dee Snider

Graveyard

Mustasch

På spaning med Sally

Nyligen hemkommen från De Kreun i Kortrijk, Belgien efter att ha fått spana in bandet Athanasia (Los Angeles) med initiativtagaren Caleb. Ni vet den där killen som spelade ett tag i Zonaria (Umeå) innan en fotskada satte en del käppar i hjulet.

Athanasia är just i skrivande stund på turné och är öppningsband för Civil War (Falun/Borlänge) och Nightmare (Grenoble). Bandmedlemmarna Caleb Bingham, Jason West och Brandon Miller tycks komplettera varandra väldigt väl och det finns redan något i deras musik som säger att sköter de sina kort rätt kan de komma väldigt långt. Låtarnas utformningar och blandning av stilar gör det inte bara

spännande att lyssna på, utan det känns även proffsigt i utförandet. Att få se flertalet gamla rockrävar flockas runt bandet likt ett gäng tonåringar som bara måste få bli fotograferade, tillhör inte vanligheterna, men det i sig är ganska charmigt. Det är också en indikation på hur bra bandet faktiskt är. Deras samlade musikaliska erfarenheter är riktigt bra och jag kan med säkerhet säga att mer och bättre lär det bli. Förövrigt var det lätt att få intrycket att alla de delaktiga i turnén är som en mysig sammansvetsad familj. Mycket snack, skratt och kramar haglade kors och tvärs med en stor portion värme och leenden. Det spelade ingen roll vilket band en kom ifrån eller ens

om en bara var publik, värmen och hjärtligheten fanns där helt enkelt! Jag är helt klart såld på bandets musik och väntar otåligt på deras första platta. De får fem patches av fem möjliga till sommarens festivalväst.

Helgen efter Belgien var det så dags igen att fara men denna gång endast ner till södra delarna av Sverige, närmare bestämt Jönköping. Där kan en hitta klubb Dissonans, ett ställe för de som gillar den tyngre mörkare musiken. En kan tro att det skulle vara ogästvänligt att som ensam individ komma till ett ställe där en är fullkomligt okänd men icke! Med leenden, nyfikenhet och öppna armar välkomnades jag även där med värme.

De är måna om sina besökare helt klart. För att vara en sån liten klubb kan de verkligen leverera en grym pakettlösning för helhetsupplevelsen då boende och klubb huserar i samma byggnad. Kvällens bokade band var Mephorash, Total Inferno, Entrench och Myhrding. Jag väljer att skriva om Total Inferno – killarna en inte kan låta bli att älska när de inte står på scenen (oavsett vad en kan tycka om dem när de står där). För det är lite som två skilda världar. Innan spelningen fick jag nämligen uppleva middagssällskap av bland annat just Total Inferno. De är trevliga och underhållande till den grad att jag satt och skrattade så tårarna rann. För hur tuffa och mörka de än vill framstå som på scenen blir det charmigt komiskt med bland annat deras dialekt (likt filmen Mammans pojkar) och snälla underbara uppenbarelse privat. Hur är de då när de väl står på scen? Jodå, de beskriver sig själva på Facebook som "Total Inferno is a Swedish speed/heavy/death metal band of the old school style." Så rent visuellt är de bra men de har fortfarande lite kvar att jobba på. Musikaliskt är de helt okej att lyssna

på om en föredrar denna genre kan jag tycka. Skulle jag rekommendera att ni ska lyssna på och se detta band? Ja, varför inte? Jag kommer garantera att göra det fler gånger själv om tillfällen ges.

På hemvägen från Jönköping mellanlandade jag i Stockholm för Rages spelning. Hade det inte varit för stället de var på, det klassiska hårdrocks-

” Att få se flertalet gamla rockrävar flockas runt bandet likt ett gäng tonåringar som bara måste få bli fotograferade, tillhör inte vanligheterna, men det i sig är ganska charmigt. Det är också en indikation på hur bra bandet faktiskt är.

haket Anchor på Sveavägen i Stockholm, hade jag nog inte gett så mycket för spelningen. Musikaliskt helt okej men den totala upplevelsen var en katastrof. Spelning på en söndag genererar inte mycket publik och jag tyckte nästan synd om bandet. De skulle egentligen ha spelat i januari men fick då problem med lokal att genomföra spelningen på. De skulle dessutom ha haft det svenska bandet Days of Anger som förband men vid denna spelning uteblev dessa. Trist då förbandet garanterat hade dragit dit folk och levererat en grym spelning. Hela evenemanget kändes lite oprofessionellt hanterat av arrangören och han imponerade än mindre senare vid merch-försäljningen, han imponerade ärligt talat inte alls. Är det så att det står Stahl Entertainment bakom en spelning nästa gång, väljer jag nog med största sannolikhet att vänta på en annan spelning med annan arrangör, såvida jag inte är på väldigt gott humör vill säga, för då kan det hända att Stahl får möjligheten att bevisa att det förhoppningsvis var en engångsföreteelse.

SALLY STEAMPUNKERS

Athanasia med medlemmarna Brandon, Caleb och Jason.

FOTO: SALLY STEAMPUNKERS

Anden i maskinen

Pånyttfödelsen stundar! "Ghost in the Shell 2017" är den första på länge av en eventuellt kommande rad filmer inom science fiction-genren cyberpunk. Det har nu gått ett tag sedan den hade premiär på Svensk Filmindustri's biografer. Senare i år, den 6 oktober, har en annan cyberpunkare biopremiär: "Blade Runner 2049".

Tillbaka till Ghost in the Shell som är en framgångsrik animefranchise från Japan, som finns som animerade filmer och serier. Nu har Hollywood och Japan gått ihop och gjort denna stora, spektakulära spelfilm med Scarlett Johansson i huvudrollen: "Ghost in the Shell", fast med ett årtal efteråt: "2017".

När jag såg "The Matrix Revolutions" 2003 insåg jag att det visuellt numera går att skapa vad som helst och att det bara är fantasin som sätter gränser. "The sky's the limit" som det så klatschigt kan heta, eller egentligen numera: "The universe's the limit" – klatschigare! Det är därför spelfilmen nu först har manifesterats med överbländande effekter som är både visuell och audiell poesi i rörelse. "The Matrix"-filmerna har till exempel grön

"cyberrymdskod" medan mycket i "Ghost in the Shell 2017" har en grymare "Tron Legacy"-orangeröd kod!

Miljöerna i "Ghost in the Shell 2017" för tankarna till den stora gudfadern inom genren, "Blade Runner" (1982). Till en början blev det lite klagomål från vissa nätcommentatorer och media. Detta på grund av att Scarlett Johansson som spelar huvudrollen, majoren Motoko Kusanagi, inte är av asiatiskt ursprung. Det hela lugnade ner sig när vissa youtubeare intervjuade personer från Japan om vad de tyckte om Scarlett Johansson som Sektion 9-agenten Kusanagi. En hel del av dem sa att det inte spelade någon större roll med tanke på att hon spelar en cyborg, och att de var nöjda med hennes framförande.

Filmen utspelar sig i en sci-fi-framtid och vi får följa en grupp personer i en elitstyrka, ett företag vars vinst- och makt drivna VD gärna skaffar sig väl betalade kunder i stat och regering. De anställda har, liksom de flesta, cybernetiska implantat och vissa har helt syntetiska cyborgkroppar. Detta för att underlätta och skydda i denna semi-dystopiska tid. Tittarna får framförallt följa med i den sökande Kusanagis

vardag och ta del av hennes prövningar i arbetet och utanför, från hennes kroppsskapande till den alltmer växande synkroniciteten och dess oundvikliga dramaturgiska konsekvenser.

Vare sig då det gäller det effekt- och actionmässiga eller de emotionella aspekterna har de inte sparat på krutet. Kusanagi har visserligen en nära kollega vid namn Batou, fast han hamnar lite i skymundan när dockmästaren, eller the Puppet Master, kommer in i handlingen. Även han är en cyborg med en "cerebral salvage", det vill säga en cyborg där hjärnan är det enda som bevarats från den mänskliga kroppen. Han visar Kusanagi sin vision av den verkliga sanningen och hon börjar se en själsfrände i den sargade dockmästarens kropp och ansikte.

Alla fans av de animerade verken kan verkligen skatta sig lyckliga över att skaparna av "Ghost in the Shell 2017" lyckats få med så gott som alla de större kännetecknande elementen, och de har implementerats på ett sådant ypperligt sätt att en bara kan njuta under den en timma och fyrtiosju minuter långa actionåkturen!

TORBJÖRN VIKSTRÖM

FOTO: FUNCOM OSLO

Efterlängttad uppföljare

Mer skräck - fler mysterier

Sommaren 2012 kom ett nät-baserat rollspel (eller som det egentligen kallas: Massive Multiplayer Online Role Playing Game – MMORPG) som hette "The Secret World" (TSW) som släpptes av spelföretaget Funcom. Nu ger de ut uppföljaren "Secret World Legends" (SWL). Många spelare blev exalterade när de såg trailern för det första spelet, som var stilbildande inom sin genre. Vad var det då som gjorde att just detta spel stod ut bland alla andra onlinebaserade rollspel?

Temat och epoken var skräck i modern nutid. Dessa två element hade aldrig använts tidigare i sådana här spel. Stämningen framkallades av en genial blandning av mysterieskräck à la "Arkiv X" och "Silent Hill" men även i viss mån genom musiken och framförallt ljuden och ljudeffekterna. En ordentlig omväxling och energitillförsel jämfört med den i övrigt, för rollspel, rådande medeltida tidsepoken kom nu in i och med den moderna tidseran som så välkommet introducerade samtida arkitektur, vilket även gjorde det hela mer färgglatt och kontrastrikt. Även naturen gjorde sig rättvisa stämmings- och grafikmässigt

och en hade stor frihet när det kom till ens skapande av spelkaraktären, dock ej för stor. Personligen tycker jag att det blir för mycket när en får alldeles för många detaljer att kunna ändra på. Ingen spelarklass, såsom tanks, helare och dps:are, gick att välja mellan utan en valde två olika vapen i början av äventyret och senare olika färdigheter tillhörande de vapen en valt. I det kommande "Secret World Legends" har Funcom valt att ha ett klassystem implementerat för att på så sätt underlätta vad som annars är för svårt att ge sig in på.

I det tidigare "The Secret World" kunde en också välja färdigheter tillhörande andra slags vapen än de man hade valt. Det fanns ett helt hjul innehållande totalt 525 olika färdigheter i tre lager med huvud- och subkategorier. Till skillnad från andra spel i genren är det här inga hälso- och stridsdata som är kopplade till kläderna, detta sköts istället av ett helt annat system som bygger på att en genom att utföra de olika uppdragen belönas med sju olika talismaner. Talismanssystemet möjliggör att en kan ha på sig vilka kläder som helst från ett utbud av hundratals, om inte tusentals,

olika plagg. Dessa kan en köpa online med riktiga pengar eller få som belöning av spelet efter avklarade uppdrag. Variationen och mångfalden kan leda till mycket modemässigt kreativa och färggranna resultat.

Innan en kommer ut i spelvärlden måste det väljas en faktion som ens karaktär tillhör, av vilken hon eller han får ens uppdrag ifrån. Det finns tre olika faktitioner att välja bland; "Illuminati – Sex, Drugs & Rockefeller", "Templars – Deliverance from Evil" eller "Dragon – The Art of Chaos". Faktionerna avgör egentligen bara saker som ursprung, identitet, attityd, design, kosmetika, arkitektur och fasad utåt, men har ingen betydelse för uppdragen som inte skiljer sig beroende på vilken faktion en väljer.

Efter fem år kommer nu alltså Funcom ut med den uppgraderade versionen av "TSW", "Secret World Legends" (SWL). De har gjort om den så pass mycket att det inte går att importera sina karaktärer från "TSW". Viss information och data går dock att få med sig från "TSW". Happy gaming y'all!

TORBJÖRN VIKSTRÖM

Den nya censuren

I dag (till skillnad från samtliga andra datum på året) kan vi gott och väl hylla friheten. Men vad få känner till är att även i detta så kallat fria land och i våra lugna bräckta vatten av upplysning lurar en korruptionens best under ytan. Detta glupska, sluga monster som hotar det ovetande folket är inget annat än: **CENSUR!**

En vanlig missuppfattning är att censur utövas av myndigheter och byggs på ett förbud mot publikationer med visst innehåll. För att citera en folkkär gestalt – jag ber er ödmjukast att föreställa er ett frenetiskt viftande med armar för att ackompanjera det kommande citatet i er fantasi – så är det "FEL FEL FEL FEL FEL!" Som den frihetens förkämpe jag är så ska jag lära er allt jag kan, och när ni gått klart min skola i artikelformat kommer ni veta det ni alltid anat: Ni har blivit censurerade!

Schablonbilden av censur är förstuds att censur är etablissemangets* husdrake. När etablissemanget hotas av nytänkare** på väg till tryckeriet släpper de lös censurdraken för att bränna ner dessa och allt runtomkring som råkar stryka med. Riktigt så dramatiskt behöver faktiskt inte en censurering gå till. Det kan mycket väl vara så att fritänkare hinner trycka sina fenomenala, banbrytande åsikter, låt säga i ett fint inbundet manifest. Men låt säga att de ber om att en dagstidning ska recensera och uppmärksamma deras bok, och dagstidningen tackar nej eller rentav inte svarar?

CENSUR! Du har rätt att få medial uppmärksamhet för dina förträffliga åsikter. Allt annat är systematiskt nedtystande.

Men några publikationer av nytänkande karaktär kanske får en recension i en förnämlig tidning trots – eller kanske enbart på grund av – det ack-så-revolutionerande innehållet. Kanske blir det ett otroligt ståhej kring

den där publikationen, och nytänkarna tycker att nu borde bibliotek och andra kulturella institutioner husera publikationen och eventuella relaterade föreläsningar eller boksigneringar. Men låt säga att biblioteken och dylika aktörer inte går med på det?

CENSUR! Du har rätt att få ditt verk erkänt och legitimerat av samtliga kulturinstitutioner, vare sig de är del av den offentliga eller privata sektorn. Allt annat är systematisk utfrysning.

Utan medial och kulturell legitimering kan nytänkare förstås ta till mer rudimentära åtgärder, som att ställa sig på torget och dela ut sina manifest till förbipasserande. Men låt säga att en ur befolkningen tackar nej till att ta emot manifestet. Vad innebär det? Jo...

CENSUR! Du har rätt att få dina åsikter lästa och validerade av privatpersoner! Allt annat är systematiskt odemokratiskt.

Men om någon tar emot den, läser igenom och sedan kontaktar nytänkarna med negativ kritik?

CENSUR! Alla måste acceptera och hålla med dig! Allt annat är systematiskt upprätthållande av åsiktskorridoren!

Om du i sällskap slänger ur dig ett skämt som uttrycker dina åsikter och någon understår sig att inte skratta?

CENSUR!

Om du vill debattera dina åsikter med någon men de tackar nej?

CENSUR!

Du skriver ut dina åsikter på Facebook men ingen lajkar?

CENSUR!

En satirartikel gör sig lustig över din ståndpunkt?

Synnerligen grov **CENSUR!**

Sammanfattningsvis kan vi alltså konstatera att du, kära läsare, med all sannolikhet utsatts för censur. Vad kan du göra åt det? Motstånd, så klart! Som Sara Lidman så vackert formulerade sig: "Skriv något på väggen så att andra får veta hur du har det." Inte på andras faktiska väggar förstås (ingen fara Hans Lindberg, det här fixar jag!). Förslagsvis inte dina egna sådana heller. Men Facebookväggen är väl lämplig! Både din och andras. Översvämna kommentarsfält online, skriv blogginlägg, twittra ... och berätta för hela världen med några enkla knapptryck vilket ofritt, censureerat land vi lever i.

D'ARTAGNAN

* Etablissemanget är den samhälls-omvälvande (eller världsomvälvande, för er som är lagda åt det grandiosa hållet) kollektiva kraft som gör att folk inte håller med dig. Exempel på etablissemanget: Illuminati, socialisterna, SBBO***, patriarkatet, feministerna, PK-maffian, Kulturvinkeln.

** Nytänkare = folk som tänker som du.

*** Se Kulturvinkeln nummer 3, 2017.

Vänligen notera: Detta är en satirisk artikel och argumentationslinjen är ett faktiskt skämt.

Osynligheten genomskådad

Vad innebär det att ett objekt syns? Det helt korrekta men något outtömmande svaret är att en seende person med hjälp av sina ögon kan registrera objektet. Om man utgår ifrån den definitionen på synlighet skulle det räcka med att alla som kan observera objektet blundar för att objektet skulle kunna anses vara osynligt. Jag vet inte hur det är med er, men jag tycker inte att det är en helt tillfredsställande teknik för osynlighet, och det skulle vara ganska fänigt med en osynlighetsmantel som bara fungerar när ingen tittar. För att komma närmare en fungerande osynlighetsteknologi måste vi titta närmare på hur synlighet fungerar.

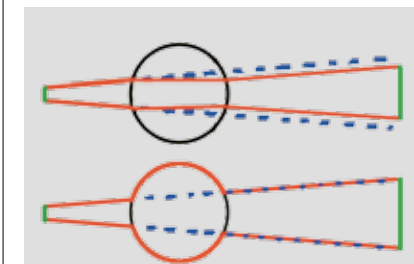
Ljus är, som en del av er säkert vet, vad vi kallar elektromagnetiska vågor inom ett visst våglängdsintervall. Elektromagnetiska vågor finns i alla möjliga våglängder, från flera kilometer till mindre än en atoms storlek. Det ljus som vi ser, och som lämpligt nog kallas för synligt ljus, finns inom ett litet våglängdsintervall mellan 0,4 och 0,7 mikrometer (miljondels meter).

När ljus träffar materia kan ljuset och materians atomer interagera. Ibland reflekteras ljuset från materialet och en del av ljuset träffar då de ljuskänsliga cellerna i våra ögon. Resultatet blir då att vi ser de objekt som ljuset reflekterats från. Men ibland absorberas ljuset istället av materialet och atomerna i materialet får ljusets energi. Det kan till exempel resultera i att materialet värms upp, exempelvis när en sten blir varm i solen, eller att en kemisk process får energi nog att genomföras. Ett exempel på detta är när kloroplasterna i växters blad absorberar solljus och använder energin till att omvandla koldioxid till socker. Processen kallas fotosyntes och utan den skulle nästan inget liv på jorden finnas. En tredje form av interaktion är att ljuset passerar igenom materialet utan någon större förändring. Då säger vi att materialet är genomskinligt för ljuset.

Men skulle man då kunna utgå ifrån genomskinliga material för att skapa något som är osynligt? Möjligen, men ett sådant objekt skulle inte kunna

gömma något annat så det skulle inte fungera som en osynlighetsmantel, men nog skulle det kunna ha sina fördelar ändå. Vi har dock några problem som i så fall måste lösas: Genomskinliga material är bara genomskinliga för vissa våglängder medan de syns på andra. Ta till exempel vatten, som är genomskinligt för stor del av det synliga ljuset, men absorberar mikrovågor och använder den energin till värme, en effekt som till exempel används i mikrovågsugnar. En liknande situation gäller för glas, som släpper igenom synligt ljus men inte är genomskinligt för infraröd strålning och därför syns på värmekameror. Ett genomskinligt material som ska vara osynligt får heller inte reflektera någon form av ljus. Det finns en del saker att göra för att minska reflektioner men det är svårt att helt ta bort dem.

Det största problemet är däremot ljusets brytning i materialet. Alla material har ett brytningsindex som beskriver hur snabbt ljuset rör sig genom materialet och det avgör också på vilket sätt ljusstrålarna böjs. Skillnaden i brytningsindex mellan luft och vatten är anledningen till att ett sugrör i ett glas vatten ser ut att vara böjt. Och då är

Bilden visar två cylindrar, den övre är genomskinlig och den undre är osynlig. De röda linjerna visar hur ljus från den lilla gröna pinnen till vänster om cylindrarna färdas, de blå streckade linjerna hur ljuset skulle ha färdats om cylindrarna inte var där. Den större gröna pinnen till höger är en bild av den vänstra pinnens verkliga proportioner. Notera att i det genomskinliga fallet är bilden förvrängd jämfört med hur den hade varit utan cylindern, medan i det osynliga fallet är bilden exakt densamma.

SANDRA MATSSON

ändå vattnets och luftens brytningsindex ganska nära varandra jämfört med i stort sett alla fasta material. Därför skulle ett genomskinligt material göra så att saker på andra sidan ser större, mindre, närmare eller längre bort från varandra än vad de är i verkligheten och effekten skulle öka med tjockleken på materialet. Även om det genomskinliga objektet i sig skulle vara helt transparent, skulle ljusets brytning medföra att vi kan gissa att det finns ett objekt där som böjer ljuset och på så sätt skulle det alltså vara synligt. Detta problem tror jag inte att vi löser inom en överskådlig tid, om någonsin.

Om man begränsar sig till ett visst spann av det elektromagnetiska spektrat har det länge funnits teknologi som gömmer objekt. Till exempel har ni nog hört talas om stealth-teknologi som kan dölja flygplan från radar (radiovågor). Det fungerar genom att använda sig av väl utvalda material och former på flygplanen för att ändra hur radiovågorna reflekteras från planetens yta. Så vitt jag förstår handlar det dock inte om regelrätt osynlighet utan snarare om kamouflage genom att skapa en förvirrande eller otydlig bild. Det är alltså en fungerande teknologi men den passar inte riktigt i min bild av vad osynlighet är.

På senare tid har det gjorts framsteg inom nanotekniken där nya material har tagits fram som effektivt fungerar som en osynlighetsmantel, ("metamaterial cloaking") genom att låta ljuset böjas runt objektet. Istället för att ljuset passerar igenom materialet och bryts, som i genomskinlighetsexemplet ovan, kontrollerar man här exakt hur ljuset ska böjas runt objektet så att det inte går att se. Detta är alltså inte samma sak som genomskinlighet, där ljuset passerar igenom objektet. Hittills kan man dock bara göra väldigt små saker osynliga inom en begränsad del av det elektromagnetiska spektrat, och osynlighetsmanteln är inte särskilt mjuk och formbar. Osynlighet är alltså fortfarande inte möjligt med dagens teknologi men det verkar bli allt mer sannolikt att vi någon gång når dit.

Satir - genren som är ständigt aktuell

Satir som genre utmärker sig genom att förlöjliga en eller flera företeelser, ofta med syftet att få läsaren att tänka efter. Satir som begrepp myntades redan under den antika eran men fick särskilt fäste under upplysningstiden då den även fick en något annan betydelse och kom att bli en metod för att sätta fingret på problem i samhället. Satir var särskilt lämplig för detta syfte av en rad anledningar:

I en tid när det inte gick att kritisera maktinstitutioner ostraffat blev det väldigt viktigt att kunna använda allegorier eller ironi för att belysa helgade absurditeter. Förutom att det var en fråga om överlevnad, innebar ett budskap förmedlat genom satir även att man var fri att göra vilken fråga som helst hur liten eller stor man ville. Att dra ett samtida fenomen till sin logiska extrem, som i Jonathan Swifts "A Modest Proposal", försäkrade att ingen läsare lämnades oberörd av en annars alltför ignorerad verklighet. En hälsosam dos av humor ökar också chansen att den som inte gillar att tänka på politik eller samhälle kanske satsar några minuter av sitt liv på att läsa något som kan bli avgörande för personens världsbild.

Satir kan angripa problem av varierande grad och art. Det finns bland annat politisk satir som ofta angriper maktinstitutioner och social satir som drar mer åt att observera och skildra vardagliga beteenden. Satir är lite som en absurt förvrängande lins genom vilken man observerar verkligheten. Linsen kan göra verkligheten satiriskt lämpad bland annat genom att förstora eller förminska och genom att använda allegorier. Särskilt allegori är populärt när en författare av någon anledning inte kan kritisera en person - exempelvis statsöverhuvudet - direkt. Allegorier behöver inte vara satiriska och satir behöver inte använda allegorier, men de gör sig väl tillsammans.

Propaganda eller satir?

Politik är alltså ingen ovälkommen gäst i satir. I och med den ganska vanligt förekommande attityden att politik ska hållas utanför konst blir satir ett intressant fenomen. Vad är det till exempel som skiljer satir från propaganda? Kanske kan man hitta förståelse för genren genom att jämföra den med något likartat, så nedan följer en rad med förslag på kriterier att titta på i avgörandet huruvida ett verk är av propagandamässig eller satirisk art. Dessa är förstas tumregler och ofta måste man titta till flera av dem för att göra en bedömning. Ibland kan det rentav vara någon slags ohelig blandning av satir och propaganda som man ramlar över.

Avsändare - propaganda skapas generellt sett av makthavarna, satir av fristående eller åtminstone inte statliga individer.

Mottagare - propaganda distribueras främst till någon som inte kritiserar i propagandan, satir avsiktligt ofta till den som i satiren kritiserar.

Syfte - propaganda befäster och förstärker existerande attityder, satir ifrågasätter och problematiserar dem.

Satirens betydelse idag

Idag är det kanske viktigare än någonsin att vara bekant med satir. Vi bildar åsikter utifrån satir även om varken vi eller satirikern själva förstår det. Vi inhämtar det mesta av vår information från nätet, där ribban för publicering är lägre än för traditionella medier. Visst har det sina fördelar, men med färre filter kommer också mer slagg i det allmänna flödet. Fel-tolkningar eller rentav rena lögnerna kan på några

timmar spridas som virus och accepteras som sanning. Här kommer satiren in i bilden i form av ett mycket värdigt verktyg som i fel händer blir farligt. Vem som helst kan upprätta en hemsida och fylla den med så många satiriska artiklar som fantasin och fritiden tillåter. Sedan krävs det egentligen bara att någon blir så upprörd över innehållet i en artikel att hen inte ifrågasätter dess sanningshalt innan hen delar det till sitt föredragna sociala medium, så är vredeskarusellen snabbt igång och omöjlig att stoppa.

EMELIE KLEIN

Staden mellan byggena

På stadsvandring genom förändringarnas stad

FOTO: BERNT LUNDQVIST

Det började med ett brev som kom in till redaktionen, det berättade om en stad som enligt skribenten är på väg att grävas upp till oigenkännlighet. På Kulturvinkeln anade vi oråd, kunde det verkligen vara så illa som den anonyme brevskrivaren påstod? Vi tog vårt ansvar och besökte våra grannar i Bottenköping.

Allting började egentligen när Bottenköping 2010 fick beskedet att de skulle få stå värd för det stora Bokhuvudstadsåret 2014. Något Bruno Damberg (S) sett som en naturlig satsning för staden som ju redan var bokens stad. Även om Solann Rosenqvist (Mp) då såg det nödvändigt att påpeka att det faktiskt är trädet bok, inte den litterära boken, som är symbol för staden och att den litterära boken ju snarare är kontraproduktiv i sammanhanget eftersom den faktiskt åter upp träden, vann Dambergers initiativ gehör i kommunfullmäktige där man nu storsatsade.

För att förankra projektet bjöd man in stadens kulturaktörer för att se på vilket sätt de skulle kunna tänkas bidra och till en början var gensvaret positivt.

– Till en början tyckte jag att det lät bra, det verkade som att de verkligen var intresserade av att ha oss med och jag försökte gå in med en öppenhet inför projektet, berättar Denise Svanström som länge arbetat med den alternativa litteratur som Bottenköping sedan lång tid förknippats med.

Ganska snart insåg hon dock att det inte var så positivt som hon hoppats.

– Vi kom med en massa bra förslag, vi ville ha läsecirklar och författaraftnar med en massa intressanta författare från andra länder men det föll liksom bara bort. Det var ingen som ville ta vara på våra idéer utan istället verkade det bara vara ett initiativ för att de där politikerna och byggherrarna i bastuklubben ska kunna hålla varandra om ryggen och bygga stora skrytbyggen. Det ser man ju nu, vad som är kvar, säger Denise och nickar menande ut genom fönstret mot det stora kulturhuset Saven.

Det var med Saven all bygghysteri började, menar Gullan Engblom-Håkansson (V) som var emot Bokmässosatsningen 2014.

– Vi såg ett problem i denna satsning

och i att det var en massa skattepengar som försvann till en massa byggen och böcker istället för till satsningar inom vård, skola och omsorg. Sen, jag menar, inte nog med att den är dyr, Saven, den är ful också! Som en finlandsfärja som gått på grund.

Även om Engblom-Håkansson ser ett värde i det Genusvetenskapliga museet som startades i samband med att Saven byggdes tycker hon att det snabbt spårade ur.

– Det var som att man tog chansen att bygga om hela staden bara för att man nu skulle bli bokens stad en gång till.

Efter att ha pratat med Svanström och Engblom-Håkansson beger vi oss mot arkiven. På vägen dit springer vi dock på en guidad stadsvandring som just ska börja och vi bestämmer oss snabbt för att lägga om våra planer. Vi följer med på vandringen som leds av Harriet Ström och börjar uppe vid Norra kvarteret. Här följer ett referat:

– Gågatan som vi nu står på var faktiskt det första man byggde om när man bestämde sig för att satsa på att bli bokhuvudstad. Man började i den södra delen av gatan och jobbade

sig sedan etappvis upp mot det Norra kvarteret som börjar här. Då hade man ännu inte fått in rutinen så det hela tog sin tid, framförallt på grund av planeringsmissar såsom att man började gräva upp gågatan just innan industrisemestern. När man sedan kom tillbaka från semestern insåg man att det var för sent att påbörja bygget eftersom vintern var på god väg och då tvingades man gräva igen vägen för att sen gräva upp den igen sommaren därpå. Den sista etappen som vi alltså står vid nu tog därför ett och ett halvt år och blev färdig först efter att man satt in sommarvikarierande skolungdomar från bygg-gymnasiet. Som ni ser blev det till slut ett väldigt fint och enhetligt resultat även om det var många näringsidkare som försvann längs vägen.

Just enhetligheten var något man eftersträvar när man byggde om, det var Bert-Rune Torkelsson (KD) som väckte förslaget om att man skulle försöka få en enhetligare bild av stadens centrum och man enades därför om att inte bara stadens gatuförsäljare och uteserveringar skulle vara enhet-

liga, utan även skyltfönstren skulle standardiseras. Som ni ser har vi nu skyltfönster som har hela glasfasader och samtliga är även färgkoordinerade i bokens gröna nyanser. Conny Myreliid (SD), som ju själv är egenföretagare, tyckte dock att det var lite för trist och man tillät därför även färgerna brunt, vitt och svart. Detta som en taktik för att slippa andra eftergifter för partiet.

Nu är vi framme vid ett av dagens stora byggen: Kommunfullmäktigeorget, som på grund av sin grandiositet ått upp större delen av årets matmarknad. Men tur var väl det för det var inte så många som hittade hit genom byggstaketet.

Nu syns det inte så väl med tanke på det stolta byggstaketet men står man mitt på torget har man alltså Kulturhuset Saven i ena hörnet och stadens nyaste galleria Zolofia – där det konstgjorda möter det krystade – i det andra.

Här, där ni står nu, fanns tidigare den centrala knutpunkten Myrstacken där man tidigare samlades i demokratiska sammanhang såsom vid demonstrationer och manifestationer. Men

den togs alltså bort i samband med att man grävde rör för lyxradhusen ovanpå Zolofia. Dessa är även stadens första och hittills enda gated community.

Saven och Zolofia är också de två största byggprojekten som förknippas med stadens stora byggherre Kristoffer Olhag och Kvarkengruppen men de har även byggt Legohögskolan och Krumelurmuseet som ligger bredvid varandra en bit härifrån.

Nu ska vi se så att vi går rätt väg, vi ska fortsätta framåt. Men först, här ser ni även byggkranen som man glömde kvar efter att man byggt Zolofia och som numer därför tronar som ett monument över stadens byggkraft. Nu ska vi ta oss till ett av stadens nyare byggen, nämligen ombyggnationen av knutpunkten Fartnavet där stadens alla bussar tidigare stannade. Som ni ser ligger här också en av stadens senaste färdigbyggen: Plaskoteket Livbojen. Men här har ni alltså stadens just nu största bygge som också förändras i utsträckning från dag till dag och ger stadens medborgare en utmaning i vardagen. Till att börja med var det till exempel öppet

längst med båda långsidorna men inte rakt över som nu. Medan man nu, som ni ser, stängt av utmed delar av båda långsidorna och öppnat upp för genomfart på mitten.

Grus i maskineriet

Vid mitten av det stora och väldigt långa bygget dyker en kvinna i rullstol plötsligt upp, hon stannar framför staketet som bryter hennes framfart. Harriet blir lite besvärad och frågar vad kvinnan gör där. Hon förklarar att hon inte riktigt tar sig fram och Harriet blir märkbart irriterad och säger slutligen:

– Nå, här kan du inte sitta, det ser illa ut, ser du inte att jag har en guidad tur här? Nu får du rulla iväg! De har faktiskt öppnat upp så att man kan passera över just här.

Kvinnan tittar på den upprädda överfarten där man satt upp kravallstaket i sick sack för att hindra cyklister. Hon tittar på oss, tar ett djupt andetag, vänder sedan om och tar sig tillbaka samma väg som hon kom. Det är samma håll som vi själva ska ta och Harriet kommer av sig ytterligare men finner sig efter några sekunder och fortsätter:

– Här kan vi svänga ner och då kommer vi till stadens stolthet, bröderna Floréns Blockflöjtsmuseum som visar den största blockflöjtssamlingen i Europa.

Vi går ner för gatan, nu snarare ledda av kvinnan i rullstol och Harriets röst stiger en oktav när hon säger:

– Här har vi även det nya fartnavet som nu ligger vid ombyggnationen av Skrikoteket, en av stadens kulturinstitutioner – vilket också är anledningen till att de tyvärr inte kunnat köpas upp och rivs av Kvarkengruppen för att inkorporeras i kulturkollektivet Saven. Men de är i alla fall en stolthet för staden när det kommer till ombyggnationer eftersom man knappt ens hittar in i byggnaden längre.

Någon i sällskapet ser sig om innan vi korsar gatan och frågar sen vad det är för bygge vi ser längre ner för vägen.

– Åh, det är bara en uppbyggnad av ett hus som man rev ner för att bygga upp igen, ingenting att bry sig om.

Men en annan kul sak med ombyggnationen av Skrikoteket, som alltså är en av stadens senaste byggarbetsplatser, är att den faktiskt ligger alldeles

inpå stadens äldsta och mest mytomspunna byggarbetsplatser. Ett bygge som, eftersom det strandade någon gång mellan eldkvarn brann och 2010 då den återupptogs på grund av det stundande bokhuvudstadsåret, fortfarande är aktivt. Nämligen parkeringshuset som alla pratar om men som ingen riktigt vet var det ska stå vilket leder till att det då och då slumrar mellan andra byggarbetsplatser för att vakna till liv i takt med de ständiga klagomålen på bristande parkeringar i staden. Och detta är alltså därför bara den senaste bland många platser där det diskuterats att stå klart någon gång i framtiden. Förhoppningsvis innan staden sjunkit genom all sank.

Och med det tackar jag för mig. Jag hoppas att det varit en givande stadsvandring men om ni skulle vilja se fler byggen är det bara att ta någon av bussarna här och åka ut till stadens utkanter och titta på något av de mindre byggena som finns i de olika bostadsdelarna.

TRYCKFELSNISSE

Full fart under festivalsommaren

Sommaren betyder festivaler och festivaler betyder kändisar. En som haft fullt upp sen senast är Jani Perkiö, Umeås främste autografjägare. För Jani inleddes sommarens autografjakt med Brännbollsyran där han bland annat träffade Jillionaire, Astrid S, Frej Larsson och Hov1.

– De var trevliga allihop men framförallt var det kul att träffa Zara Larsson, hon är ju en stor stjärna, säger Jani.

I samband med Brännbollsyran var det även dags för den andra upplagan av U Rock.

Där träffade Jani gruppen Saxon och dagen efter väntade han även in Dee Snider på flygplatsen.

– De var trevliga, men jag fick ingen bild med Dee Snider utan bara en autograf. Han var stressad och skulle iväg.

När vi pratar med Jani är sommarunderhållningen Umeå Live i full gång och Jani har redan hunnit med att

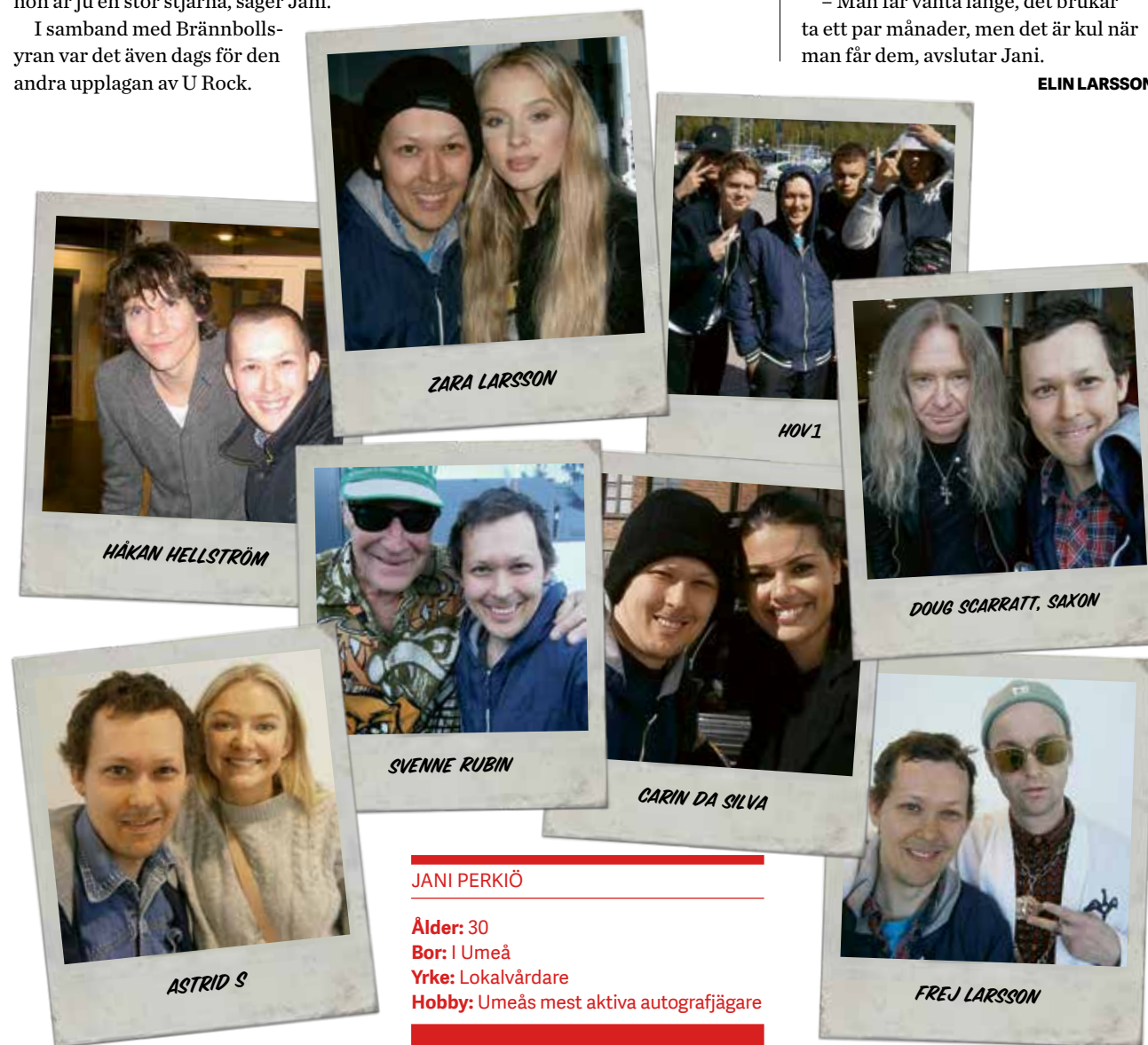
träffa Svenne Rubin, Eva Eastwood och Nano och fler står på tur.

– Det är kul med Umeå Live, jag ser framförallt fram emot att träffa Hasse Andersson.

Som vanligt dimper det även ner en del autografer med posten och Jani berättar att han sedan sist fått såväl Danny DeVitos som Jack Blacks autografer hemskickade.

– Man får vänta länge, det brukar ta ett par månader, men det är kul när man får dem, avslutar Jani.

ELIN LARSSON

JANI PERKIÖ

Ålder: 30

Bor: I Umeå

Jyrke: Lokalfördare

Hobby: Umeås mest aktiva autografjägare

Min första kväll med mens

Jag vet inte varför jag sken upp då jag läste rubriken om att Teater Tamauer gästade Umeå och Kvinnohistoriska museet. Kanske berodde det på att ämnet "mens" är något jag berörts av många gånger i mitt liv med en mans ögon. Kanske främst då med lite humoristiska tankar, tänker då på min kvinnas många märkliga personlighetsförändringar tretton gånger om året. En annan märklig sak som jag noterat och tänkt på är alla de pengar kvinnor tvingas lägga på mensskydd och det ständiga hyschande som ofta är kring ämnet. Märkligt då det ändå är en av de mest naturliga sakerna hos det kvinnliga könet.

Mensen närmar sig

Väl utanför med biljetten i handen känner jag mig rätt uttittad. Den gula biljetten skriker att denna ensamma, vilna man ska gå och se en föreställning om mens. Att jag lyckas se fyra stycken andra karlar i vimlet av kvinnor gör mig inte på något sätt mer bekväm.

Scenografin är enkel. Bibelord från högtalare hörs om "farsoten menstruerande kvinnor". Extrastolar är utplacerade och åhörarplatserna är fullbelagda. Här står jag, och det känns som om jag har alla strålkastare riktade på mig. Man ser killen med skinnväst och de flesta tänker säkert fördomsfullt att jag har hamnat på helt fel plats. Här handlar det ju om kvinnokroppen och inte om en motors uppbyggnad och renovering.

Men jag har kommit helt rätt. Jag är i mensträsket och jag vill verkligen se vad budskapet och lärdomarna ska bli från: Helena Gezelius och Åsa Gustafsson som snart kliver in. Med tamponger och bindor, sång och skratt ska de ta oss på en resa där längtan efter mens i tonåren går över till en längtan att den ska ta slut innan man uppnår

FOTO: LINA IKSE

ålder för PRO. Berättelsen om mens och kroppens alla förvandlingar målas upp på scenens golv. Menscykelns alla faser ska nu gås igenom.

Att jag inte var ensam man i publiken blev jag tidigt varse då fler män än jag hördes skrattande och stundom överröstade vi kvinnornas skratt rätt rejält. Jag var alltså inte ensam om att känna igen kvinnors förvandling vid deras menstruationer.

Hormoner som östrogen och progesteron, vallningar, ja Google på telefonen var rätt nära till hands för att förklara för mig vad som händer då menscykeln tar fart. En motor är ju rätt mycket enklare att förstå och lära sig.

Mycket under berättelsen från tjejerna gav upphov till härliga skratt då man med säker mimik visade stressnivån, viktuppgången, ilskan, humörsvängningarna för att inte tala om kåtslaget då cykeln börjar nå sitt slut. Tjejerna visste vad de snackade om och delade med sig på ett underhållande och mycket trovärdigt sätt, det kan jag lova!

Men sen till samma fråga som jag ställt mig många gånger tidigare. Frågan som var en av anledningarna till att jag fick ett leende då jag såg att uppsättningen skulle spelas här i Umeå: "Hur hade det sett ut om det var vi män som hade mens?"

Iklädda nya skepnader, med skägg och med hjälp av blädderblock tas vi på en ny föreläsning. Det är Åsa Gustafsson som gestaltar en hamnarbetande och börsmäklande göteborgare som förevisar om mensskydd för penis. En parodi på menskoppen och om hur samhällets syn på mens hade sett ut om männen var de som drabbades av "sjukdomen". Ja, för hade vi män haft mens hade det setts som en sjukdom om man får tro flickorna. Och jag håller med. Ett samhälle med menstruerande män hade sett eljest ut. Fanns det ens tid för krig eller hade krigen varit än fler? En tanke delar jag i alla fall helt säkert med flickorna: Hade männen haft mens så hade mensskydd varit gratis!

MIKAEL "BIG PAPA" BERGSTRÖM

Mensen tar revansch

Bryter tystnaden kring kvinnligt tabu

"Har du MENS eller?!" Frågan som förmodligen alla tjejer någon gång fått slängd efter sig. Kommentaren som diskvalificerar allt det man känner eller säger och som, oavsett var i menscykeln man befinner sig, förvandlar en till ett mensmonster som inte behöver tas på

allvar. En modern version av myten om den hysteriska kvinnan om man så vill. Fram tills för några år sedan då tabut plötsligt började brytas. En stor del i detta var serietecknaren Liv Strömqvist, som ägnade hela sitt sommarprogram i radio 2013 till att prata om mens. Därmed var bollen i rullning, och året därpå

utkom serieantologin "Kvinnor ritar bara serier om mens". Titeln anspelar på en kommentar som Strömqvist fick av en manlig kollega, och i och med antologins tillkomst blev den en självuppfyllande profetia.

I Teater Tamauers föreställning "Mens" har man i sin tur bland annat hämtat inspiration från antologin. Föreställningen bjuder på många igenkännande skratt och ger perspektiv, och då inte bara för den kvinnliga delen av publiken, här finns nog något för alla att känna igen sig i. Genom en blandning av fakta och personliga berättelser reds under en dryg timme ut vad som faktiskt händer i den kvinnliga kroppen under menscykelns gång, samt hur detta påverkar den menstruerande delen av mänskligheten, inte bara under mensveckan utan hela livet. Något som visade sig vara mer välbehövligt än vad man på förhand kanske trott.

För det är skönt att någon äntligen sätter ämnet under lupp och reder ut det hela på ett betydligt grundligare men också mer avdramatiserat – eller kanske snarare dramatiserat – sätt än vad de pinsamma skolektionerna i ämnet som, om de överhuvudtaget fanns med under sexualkunskapen, nog snarare var ett konstaterande än en djuplodande genomgång av vad det egentligen är som händer i kroppen.

Det är svårt att säga varför det är så tillfredställande att skådespelarna Helena Gezelius och Åsa Gustafsson nu tar upp ämnet, men kanske är det inte svårare än att det är skönt att få känna igen sig och få en förklaring till varför man ibland är som man är. För hur ska man egentligen veta när man under hela sitt liv knappt ens fått prata om det annat än i generade viskningar.

ELIN LARSSON

Två steg fram och ett tillbaka

Jag är elva år när några av killarna i klassen bestämmer sig för att jag inte får sitta var jag vill på skolbussen hem, kanske tolv när en tjejkompis bestämmer sig för att det är nog och hjälper mig. Jag är tretton när samma killar istället övergår till verbala trakasserier. Trakasserier som rektorn tycker att jag och min kompis ska försöka strunta i när vi efter år av dagliga glåpord fått nog, "för killarna har det ju så jobbigt hemma". Vi suckar, knyter knut på våra känslor och fortsätter låtsas som att det inte bekommer oss. Jag är 18 när jag återvänder till min grundskola, hör ett eko från barndomen och inser vad detta gjorde med min självbild. Inser att det är först nu jag inser hur ont det gjorde.

Jag är kring 14 när den åtminstone 60 år äldre gubben som skjutsar hem mig från teatermötet bestämmer sig för att köra en annan väg hem. En väg jag inte känner till. En mörk väg genom skånska fält där inga gatljus finns som lyser upp omgivningen och han stannar bilen, säger att den inte går längre. Innan han skrattar och säger att han bara skojar men att han tänkte att han kunde få en kram. Han kramar mig alldeles för länge, känner på mig, innan han släpper mig och kör mig hem. Jag tar mod till mig och pratar med vår kvinnliga ordförande och jag åker aldrig med gubben igen.

Jag är 15 när samma ordförande säger till en av de äldre männen att låta en av kvinnorna prata till punkt. En så revolutionerande händelse att det får den patriarkala hegemonin att visa sitt allra barnsligaste ansikte och jag ler i mitt feministiskt knoppande inre och på vägen hem fnissar vi – vilket liv det blev!

Jag är 15 när en 13 år äldre man bestämmer sig för att dra nytta av

min naivitet och ensamhet. 20 när jag bestämmer mig för att han förnedrat mig för sista gången. Jag är 28 när jag inser att det som hände inte var mitt fel. Ingen såg eller misstänkte något, medan de enda som tycktes se och stötta var dem det både tisslades och tasslades om och man tackar sin lyckliga stjärna för att dessa var starkare än ryktena och orkade stanna kvar.

Jag är 17 när en bekant till familjen, som är gammal nog att vara min pappa, trycker upp mig mot ett bord och säger att "om jag någon gång bara vill ha det lugnt och skönt kan jag alltid ringa till honom." Jag är en dag äldre då han ringer och säger att han "nog blev lite full dagen innan men att han fortfarande menade vad han sa".

Jag är 18 år och har brottningsmatcher för att han ska ta på sig kondom. Något äldre men fortfarande 18 när någon för första gången säger att jag är vacker och jag inser att jag inte ska behöva slåss för en kondom.

Jag är 19 när våldtäktsmannen går lös på stadens gator och jag får ett överfallsalarm av min pojkvän. Jag och mina tjejkompisar går hem tillsammans och har telefonkontakt den sista biten då vi måste skiljas åt – så att vi kan larma om något skulle hända. Jag pratar med min pappa på promenaden hem från simhallen och han undrar om det inte är mörkt så här sent på kvällen. Jag svarar att det alltid är mörkt i Umeå på vintern. Han konstaterar att jag är stark, jag tänker att jag vore chanslös.

Jag är 23 när kollegan med ett helt liv i branschen jag just försöker bana mig mark inom, mitt under en internetkonversation, talar om för mig att han föreställer sig mig naken och tillfredsställer sig själv under tiden som vi pratar. Säger att jag får ursäkta för jag vet ju hur män är.

Jag är 26 när min vän kommer tillbaka till kontoret efter en dag på fältet och är upp över öronen förbannad över hur män tycker sig ha rätt att säga åt kvinnor hur de ska vara och se ut på jobbet. Röra vid en och förminska en, som vore det det mest självklara i världen. Vi pratar, inser att vi delar samma historier.

Jag är 27 och får mina första hatkommentarer för något jag skrivit. Lika gammal då jag går genom en stilla stad som sover. Tänker att det inte är så smart av mig att vara ute ensam mitt i natten men att jag åtminstone har täckbyxor på mig, att det kanske gör det svårare för en våldtäktsman. Jag inser hur dum tanken är.

Jag är 28 och åker buss hem en sen kväll och en man bestämmer sig för att flytta efter mig i bussen. Jag tänker att en konfrontation kan vara farlig, skickar sms och ber min sambo komma ut och möta mig vid hållplatsen. Mannen ser att jag gör mig redo att kliva av och ser till att komma av framför mig, ser till att hindra min väg, viker av när han ser mannen, som är min sambo, komma mot oss.

Jag är 30 år och äter middag på en restaurang. En full kille bryter upp från sitt grabbgång och frågar om han får slå sig ner. Jag säger nej. Han slår sig ner. Säger att han bara är en sjyst kille, pratar på och ber mig lära honom att äta med ätpinnar. Jag tänker att om något skulle hända är det en förmildrande omständighet att han och hans vänner är fulla så jag lär honom äta med ätpinnar.

Jag är 30 år och pratar med min sambo om detta, säger att det väl ändå hänt en del sen jag var 15 och satt på det där styrelsemötet. Tystnar och tänker att jag nog har fel.

ELIN LARSSON

Impressionism

När det gamla var det nya

Kulturvinkelns fotografer Bernt Lundqvist och Peter Lindqvist gör en djupdykning i impressionismen som konstriktning. Vi intervjuar Ann-Catrine Eriksson, lektor i konst- och bildvetenskap vid Umeå Universitet, för att få en inblick i impressionismen.

”Jag tror att om man känner till en konststil så är det impressionismen. Alla känner till någon konstnär som man gillar väldigt mycket, om det sen är Berthe Morisot, Claude Monet eller någon annan spelar mindre roll. Impressionismen är otroligt populär, men huruvida den inspirerar nutida konstnärer är en annan sak”, säger Ann-Catrine.

En viktig anledning till att impressionismen blivit populär tror hon är att den är lättillgänglig.

– Många europeiska nationalmuseer för konst kom till vid samma tid och de radikala museerna började köpa in impressionisterna tidigt och idag har alla dem i sina samlingar. Därför är det en väldigt tillgänglig konststil även om det är väldigt få som skulle kunna köpa verken. Däremot finns det oerhört mycket reproduktioner, det finns till exempel tonvis med vykort och annat att köpa.

Hon tror även att det är en stil som är lätt att ta till sig.

– Den är ganska ljus i färgskalan, den är väldigt positiv och det är sällan den tar upp mörka ämnen. Självklart finns självklart men det reproduceras mer sällan. Det som oftast visas av impressionismen är just landskapsmålerierna och kvinnor som finns i trädgårdar med fina parasoller eller små barn. Samtidigt menar Ann-Catrine att impressionismen är mer samhällskritisk än vad vi kanske tror om den idag.

– Den sätter fingret på det som förändrades där och då. Den lyfter moderniteten och hur Paris förändras i och med industrialismen, tillökningen av folk och att det blir en större och mer global stad på olika sätt. På så vis är den radikal eftersom den omfamnar

Ann-Catrine Eriksson

förändringarna, man ville vara modern. Det i sig kan ju vara en kritik mot gamla värden och mot makten.

Friluftsmåleri och ögonblicksbilder

Det är under 1870-talet som den impressionistiska rörelsen börjar växa fram. Under många år har den årliga Salongen som den franska akademien arrangerar i Paris varit årets stora konsthändelse och det är hit alla konstnärer strävar efter att bli antagna.

– Många av våra svenska konstnärer, som Carl Larsson och Jenny Nyström, vistas till exempel i Frankrike och målar på landet under sommaren med förhoppningen att under hösten kunna ställa ut på salongen. Det är ett bra ställe att synas på helt enkelt och ger även ett erkännande på hemmaplan.

Ett antal nya franska konstnärer blir däremot refuserade vid upprepade tillfällen och börjar därför känna att deras konst inte respekteras i den konservativa miljö som salongen och den franska akademien utgör och de bestämmer sig för att ta saken i egna händer.

– De ordnar en egen alternativ utställning som de kallar ”de refuserades salong” och den skapar förstas uppmärksamhet, alla är ju nyfikna på ”vad fick inte vara med?” Finns det några skandaler här någonstans?

Någon skandal fanns det egentligen

inte men de bröt ändå mot det som publiken var van att se.

– Det de gör är ju annorlunda mot det som finns på salongen där det är välkända motiv som nakenakter, porträtt och landskap målade i den realistiska eller klassiska stilen.

Bland annat kunde impressionisterna använda sig av fotografering som skissmetod vilket öppnade upp för ett annorlunda gränssnitt eftersom de då kunde kapa figurer på ett sätt som man tidigare inte gjort.

– Det erbjuder nya typer av lösningar av bilytan och bildrummet, man vände ryggen mot betraktaren eller hade staket framför motivet till exempel. Det börjar hända saker med bildrummen eftersom man inte alltid använde centralperspektivet, huvudmotivet kunde vara ute i kanten.

En annan sak som fick betydelse var att färger vid den här tiden börjat komma på tub vilket gjorde det möjligt att ta med sig färger ut i naturen och friluftsmåleriet blir vanligt.

– Det är inte supernytt med färger på tub vid den här tiden men det börjar användas på ett nytt sätt. Man använder rena, oblandade färger i högre utsträckning än tidigare vilket gör att betraktare fick en ny färgupplevelse. Blandningen av färger och de olika nyanserna skulle i stället ske när man såg på ett konstverk. Dessutom börjar man måla plan air, alltså friluftsmåleri. De står ute i landskapet och målar istället för som tidigare i ateljé. Idealet är att man ska stå och måla färdigt motiven från början till slut i naturen om man målar landskap. Det gör också att det kan upplevas som lite skissartat och inte helt genomarbetat.

Det är också ur detta som impressi-

onismen får sitt namn, när en kritiker skriver om ett av Monets motiv av en solnedgång att ”den här utställningen är bara intryck”.

– Monet har suttit i hotellfönstret och tittat ut över hamnen i Le Havre och sett solen gå upp och fångat detta i en ögonblicksbild. Det är ju det här det handlar om, att försöka fånga ögonblick så snabbt som möjligt och när den här kritikern säger det här om intryck, då tycker man att ”impression” det var ett bra ord, det tar vi. Det är ju en ganska vanlig taktik att man tar ett öknamn och vänder till sin egen fördel.

Även att fånga det naturliga ljuset, alltså det som man verkligen såg och upplevde både utomhus och inomhus, var också en viktig del av impressionismen.

– Monet strävade efter att fånga det naturliga ljuset och det naturliga uttrycket och det finns exempel på när Manet har flera pannåer eller dukar med sig ut och målar en serie bilder av fasaden på katedralen i Rouen just för att fånga de olika ljusskiftningarna som uppkommer när solen flyttar sig, så allting målas kanske inte färdigt i stunden men han försöker fånga ett ögonblick och ett visst ljus.

Staden och moderniteten

Som redan nämnts var moderniteten något som fascinerade impressionisterna som verkade i ett Paris fullt av utveckling och förändringar och de olika stadsmiljöerna kom att bli viktiga för motiven.

– Det är ganska nationalistisk konst på många sätt, det finns ofta referenser till Frankrike i färgval eller i flaggor. Paris är en spännande knutpunkt för dem eftersom hela världen möts där. De försöker fånga samtiden och de försöker vara som realisterna och låta bli att försköna för mycket även om de är ganska idylliska emellanåt.

De fångar upp samtiden på ett annat sätt än tidigare. Här finns moderniteter såsom tåg och deras fart eller röken från industrierna, stadens nya landskap. Det pastorala finns kvar och samsas med stadens miljöer: teatern, restaurangerna, parkerna, samlingspunkter som också är något nytt.

Det är vi som tittar tillbaka på de här motiven med nostalgi, men då var det det senaste och så radikalt att man var tvungen att vänja ögat vid vad det var

Frukostdags av Hanna Pauli.

man såg. Vi får även gasljuset och det artificiella ljuset från teatern och nöjeslivet men också hemmiljöerna med interiörer, familjecener och genremåleri finns med. Där är framförallt kvinnor väldigt verksamma. Giftna kvinnor fick ju inte vara ute i stadsmiljöerna på samma sätt som männen, utan männen gick på teatern med sina älskarinnor medan kvinnorna framförallt målade i hemmen, trädgårdarna och på landet. Där finns ju en spänning i en moralisk mening som man på sätt och vis även sätter fingret på, förljugenheten som finns i det här uppdelade samhället. Man visar upp vad som händer där och fruarna kan för första gången faktiskt se vad deras män gör i de miljöerna där de själva inte har tillträde.

Men även om det finns gemensamma nämnare för impressionisterna blir också det personliga uttrycket viktigare och det blir viktigt att man ska kunna se skillnad på konstnärerna.

– Det är en stor skillnad i uttryck mellan Pierre Auguste Renoir och Claude Monet till exempel men de räknas till samma grund. Tidigare, när idealet har styrts av akademien, har målet i större utsträckning varit att måla som någon annan och man har delat samma uttryck. Visst skulle

publiken känna igen en, annars fick man inte sälja sina tavlor, men i och med impressionismen blir det personliga uttrycket mycket viktigare både för skapandeprocessen och när det gäller att nå ut med sin konst. Det kommer sedan att följa med under hela modernismen – man ska uttrycka sig på sitt eget speciella sätt och publiken ska kunna skilja Monet från Renoir eller Mary Cassatt från Henri Toulouse-Lautrec. Därför har alla en egen version av impressionismen beroende på teknik eller uttryck. Det handlar ju dels om att man vill hitta sin egen stil men också om att man blir uppskattad för vissa saker. Sen har det ju även att göra med att man skildrar de miljöer man befinner sig i. Går man mycket på teater som Edgar Degas gör så blir det grunden i ens utforskande. Monet var istället framförallt intresserad av ljuset och därför söker han sig till landskapet och platser där ljuset har betydelse. När han får råd skapar han ju till och med en egen trädgård i Giverny så att han har motivet alldeles inpå sitt hem.

Opponenterna

Även svenska konstnärer inspirerades av impressionismen och i Sverige startas en grupp som kallar sig Oppo-

FOTO: BERNT LUNDQVIST

FOTO: PETER LINDQVIST

nenterna. Liksom den franska rörelsen i Paris går dessa i kliché med den svenska konstakademien som de tycker har för mycket makt och som de upplever inte släpper fram eller förstår ny konst.

– De har varit i Paris och sett en helt ny konstvärld som inte alls ser ut som den i Stockholm och det gör dem frustrerade att de inte får möjlighet att faktiskt visa det senaste. De testar att måla impressionistiskt men de blir aldrig renläriga, det skulle aldrig finnas en kundkrets för det här hemma. Georg Pauli ställer ut fransk konst i Stockholm men det är ingen som förstår det utan man vill fortfarande ha det realistiska.

Taktiken blir därför istället att smyga in impressionismen i motiven, ett fenomen som bland annat Nationalmuseums konsthistoriker Margareta Gynning nämner i sin avhandling "Det ambivalenta perspektivet: Eva Bonnier och Hanna Hirsch-Pauli i 1880-talets konstliv" (1999) där hon kallar fenomenet "medelvägens konstnärer".

– De lånade från vad de sett och tog lite impressionism, det kunde vara i bakgrunder eller i landskap men man bröt inte upp hela bildytan som impressionister i Paris gjorde. Det fanns till exempel en norsk konstnär som hette Asta Nørregaard som gjort ett fantastiskt självporträtt från sin ateljé där hon visar alla de stilar hon behärskade. Dels ser man en duk där hon målat en monumentalmålning med något slags religiöst motiv och genom fönstret ser man ett landskap som är målat i impressionistisk stil med ljus och upplösta färger och i andra hörnet av rummet har hon en stol och ett draperi som visar att hon kan porträttmåleri

och att hon kan avbilda ljuset som faller in från fönstret. Så hon visar allt hon kan i en och samma målning, det är ett helt fantastiskt konstverk. Samma sak är det med Hanna Paulis "Frukostdags" som är ett motiv med en kvinna som kommer ut med en stor kaffekanna och dukar upp i sommargrönskan. Det är ju realism och väldigt borgerligt men så har hon den här bordsduken där hon blandar in väldigt många färger för att fånga ljus- och skuggspelet. Så det är exempel på hur man försöker "för-handla in" impressionismen.

Men även små detaljer som dessa kunde få publiken att reagera och Ann-Catrine berättar att mottagandet av just Hanna Paulis konstverk var blandat.

– Publiken tyckte väl "jo, den är jättefin men varför var hon tvungen

IMPRESSIONISMEN

När: 1870-tal fram till början av 1880-talet då den går över i postimpressionismen. Den första moderna stilen som bryter mot den akademiska traditionen och som lyckas skapa sina egna premisser.

Konststilen som gör Paris till konsthuvudstad. Tidigare kunde det lika gärna vara Düsseldorf eller andra platser i Tyskland.

Konsthandlaren Paul Durand-Ruel köper tidigt in mycket impressionistisk konst och blir på så sätt en central person i lanseringen av impressionisterna.

Moderniteten med stadens och urbaniseringens nya miljöer är viktiga inspirationskällor.

Det egna uttrycket blir viktigt och alla strävar efter att hitta sitt speciella motivområde.

att kladda ner duken?" Man förstod inte att det var ljusspelet hon fångade och att den här vita duken kan vara så många färger på samma sätt som skuggorna. Det är också något som är nytt med impressionismen – att måla som man tänker sig att det faktiskt ser ut. Tidigare har skuggor framförallt varit bruna eller svarta men impressionisterna ser att skuggor också kan vara lila, blå eller gröna och kanske flera olika nyanser samtidigt. Det är ett nytt element, att faktiskt försöka skildra det så som man ser det. Vi glömmar bort att vi faktiskt lär oss att se saker på ett visst sätt och att det blir naturligt först i efterhand. Centralperspektivet är ju till exempel inlärt, det finns ingenting naturligt med att vi ska se ett djup i motivet. Detsamma gäller de olika konststilarna, man hade anammat realismen. Den var nog så radikal, den påminde inte om aristokratins fina porträtt och förgyllningar utan visade oss som de vi var och hur vi faktiskt hade det. Realismen bygger också på en slags romantisk bild av landet kontra staden i en tid då vi börjar urbaniseras allt mer. I impressionismen finns samma typer av motivval men där gör man det på ett nytt sätt. Där är färgen, ljuset och intrycket det primära målet.

Att impressionismen i mångt och mycket också är väldigt fransk fick inte bara betydelse för hur den kom att spridas till Sverige utan också övriga delar av världen.

– Det var till exempel först på 1910-talet som det blev populärt i Storbritannien eftersom det som är franskt ju inte går hem där, men i USA, där man bygger upp sitt land på ett annat sätt, är

man även intresserad av det som är nytt i Paris. Så impressionismens internationella spridning sker på lite olika sätt. I Tyskland har man också en annan tradition. De har haft sina egna konstcentra såsom Düsseldorf och Berlin och där finns liknande uttryck men det tar inte fart på samma sätt. Man bygger ju upp Tyskland med alla småstater under 1800-talet och därför har man kanske ett större behov av realism och de antika stilarna, det brukar man ha när man bygger nationsstater.

Postimpressionismen

Ganska snart kom dock impressionismen att övergå i postimpressionism vilken i sin tur kom att leda in på expressionismen och modernismens olika stilar.

– Den första impressionismen håller i sig en bit in på 1880-talet och övergår sen i postimpressionism där man bland annat pratar om Vincent Van Gogh eller Georges Seurat och de som tar experimentet ett steg vidare. Sen kommer man så småningom in på expressionismen och symbolismen och så vidare, så impressionisterna står för väldigt mycket lärdom för modernismen.

Det postimpressionisterna gör är att de tar saker och ting till sin spets och går ifrån ögonblicksbilderna vilket gör att färger och former får en annan betydelse.

– Det bygger på samma lärdomar men man bryter upp färgytorna ännu mer. Man går vidare och förädlar vissa aspekter. De tyckte nog att de var del av samma tradition men sen ser eftervärlden när man skriver historien att det här är någonting annat. Van Gogh till

exempel, hans konst bygger på samma lärdomar men han arbetar mer mot det som sen kommer att bli expressionism. Det finns något slags innerlighet i landskapet och det finns någonting i penselrörelserna, det händer saker. Han har en annan formkänsla och ett annat sätt att arbeta med färg och form än vad till exempel Monet eller Renoir har men han tar lärdomar från dem. Han jobbar kanske mer med effekt än med att fånga ljuset på det sätt som Monet gör till exempel. Georges Seurat blir en av förgrundsgestalterna till pointalismen, som bryter upp färgytan genom att måla prickar i rena färger.

Även om impressionismen ganska snart kom att leda vidare in på nya spår är det en konstriktning som fick stor påverkan på den framtida konsten.

– Just det här att man bryter mot den tidigare konstens verklighetsframställning, man gör något med måleriet och bildrummet som bygger mer på den

konstnärliga känslan än på det motiv man avbildar. Man kom även in på idealet om konsten för konstens skull, alltså att konsten är nog i sig själv, den behöver inte tjäna ett högre syfte.

– Den behöver inte längre prata politik, estetik eller moral utan den kan bara vara. Det finns en känsla av att "fotografiet finns, det kan avbildas", man hade ju en väldigt tilltro till att fotografiet inte ljuger inledningsvis och då gäller det att göra något annat med måleriet. Det gör att vi får rörelser som börjar fokusera mer på form än på innehåll och berättande vilket banar väg för expressionismen och den abstrakta konsten. Impressionismen är i mångt och mycket den första moderna konstriktningen där man inte behöver jobba slaviskt efter en förebild eller givna regler utan skapar sina egna regler.

ELIN LARSSON

KÄNDA IMPRESSIONISTER

- CLAUDE MONET som är den som målar tavlan som ger impressionismen dess namn, Impression, soleil levant (Intryck, soluppgång), 1872.
- ÉDOUARD MANET räknas ofta som en av grundarna till impressionismen men kallade sig aldrig själv för impressionist.
- CAMILLE PISSARRO som också arbetar mycket tillsammans med Monet och Pierre-Auguste Renoir.
- EDGAR DEGAS som målar motiv från balett och teatern. Han målar ofta med perspektiv från scenkanten eller utifrån ridån och porträtterar vad som händer bakom scenen och i gränslandet mellan scen och publik.
- BERTHE MORISOT är en av de kvinnliga konstnärer som är med från den första utställningen och framåt. Hon började med att måla sin sin syster och hennes barn innan hon skaffade sig en egen familj och började måla dem istället.
- MARY CASSATT var en amerikanska bosatt i Frankrike och i likhet med Degas målade hon mycket från teatern men utifrån publiklogerna där kvinnorna finns men hon målar också hemmet och interiörerna där.

I nästa nummer tar vi pulsen på sommarumeå! Missa inte det och mycket annat i nästa nummer av Kulturvinkeln.

KULTURVINKELN

Följ oss gärna på www.kulturvinkeln.se

FOTO: BERNT LUNDQVIST